

CAPUT V.

QUODNAM PROPRIE INTER VARIA UNIVERSITATUM GENERA
INTERCEDAT DISCRIMEN.

Exemplum antiquæ Lovaniensis Universitatis in capite præcedenti allatum, tum hujusmodi institutorum in republica Christiana juxta mentem Ecclesiæ dispositorum constitutionem exhibuit, tum qualia fuerint in ipsa Ecclesiæ auctoritas ac benevolentia, et qualis instituti ipsius libertas demonstravit.

Ut privilegiis variis maximique ponderis Ecclesia institutum Lovaniense cumulavit, ita animum fidissimum in Ecclesiam et Religionem Catholicam Alma Mater Lovaniensis indesinenter comprobavit. Intimus ille inter Ecclesiam et Universitatem nexus luculenter inde emergit, matris sane et filia. Imaginem denique ipsius complent vices quas amicissimas cum republica habebat : principes varique magistratus vel privilegiis concessis vel commodis quanti illam facerent assiduo ostenderunt; ex parte autem sua Universitas tum de republica tum de ipso oppido, non studiorum tantum disciplinarumque collatis donis, sed et opem ferens in arduis ipsorum negotiis atque immo in belli periculis opportunam, optime meruit.

Talis autem indoles revera erat antiquis Universitatibus fere communis, atque res ferme universa a Sedis Apostolicæ auctoritate et cura manabat.

In memoriam hic revocamus bullam foundationis Universitatis Lovaniensis et edictum *Inchoationis* Joannis IV Ducis Brabantia. Eo vel luculentius hæc documenta auctoritatem

illam Sedis Apostolicæ agnitam demonstrant, quod temporum ipsa erant quibus hanc auctoritatem, non in Universitates solum sed et in Ecclesiam per schisma infaustum ac recens, per memoriam etiam satis recentem temporum angustiarumque Avenionensium, multi Ecclesiæ adversarii, quorum aliquos mox obviam habebimus, labefactatam fuisse, jactant. Quinimo Universitatibus earumque doctoribus non minimas in tristibus hujusmodi eventibus partes tribuunt, dicentes Universitates reclamantes convocationem Concilii Œcumenici, abdicationem Pontificum, et majorem Concilii quam Pontificis auctoritatem propugnantes, in discussionis litem Ecclesiæ res et rationes vocantes cœcam auctoritatis fidem maxime labefactasse, humanique ingenii libertatem ab abjecta ut censent submissione vendicantes, viam stravisse puræ isti rationis libertatisque evangelicæ luci quam Reformatio sic dicta seculi XVI effuderit.

Verum quidem est nonnullos Universitatum doctores ab ejusmodi agendi ratione non omnino esse absolvendos, immo temporum turbis longius aliquando abductos fuisse. Sed frustra de Universitatibus hoc potius quis contenderit universim loquendo, quam de permultis aliis strictiori immo ratione ecclesiasticis auctoritatibus. Tempora sane erant turbis plena, ipsumque mox habitum Concilium Basileense, factum autem conciliabulum, luculenter id comprobat. Martini V et Joannis Ducis verba omnisque postea Universitatis Lovaniensis sese habendi modus, non Pontificis solum sed et principum institutorumque nostrorum de Romani Pontificis auctoritate mentem ipsis illis tempestatibus eximio modo aperiunt. Modus vero quo pseudo-reformationis tempore tot Universitates conatibus Ecclesiæ hostium restiterunt, et, nonnisi vi et armis oppressæ et detruncatæ, viris optimis spoliatæ, magistris novis, sibi per principes impositis,

adulteratæ , ceciderunt , quodnam studium , quasnam rationes eousque cum Ecclesia retinuerint demonstrant.

Ceterum , ut quædam saltem habeantur pontificiæ mentis et auctoritatis circa Universitates documenta , traditionisque de his perpetuæ gentium catholicarum , post datam jam supra pro Lovaniensi Martini V erectionis bullam in Appendice ad hanc dissertationem alia nonnulla documenta dabimus.

Secundum quod Universitas Lovaniensis exhibuit momentum maxima illa est libertas , qua res disciplinarum et proprias vel Universitas vel varia quibus coalescebat corpora disponebant et regebant. Verba dictis hic addere vix opus est. Nota vero illa , primæ ad instar , quæ ex Fide mentes vere , licet cum procellis aliquando et turbis passionum , possidente oriebatur , etiam ex tota animorum indole , sensu scilicet dignitatis et libertatis propriæ , res omnes medio ævo penetrante modo prorsus naturali emergerat.

Ex eodem fonte manabat conditio illa omnium Universitatis membrorum , tam magistrorum quam scholarium *superiorumque* inferiorum , qua in rebus ipsis privatis et vita usuque quotidiano maxima libertate a quacumque externa turbatione fruebantur.

Hæc quoque nota communis erat Universitatum catholicarum. Tota igitur harum Universitatum indoles luculento testimonio altæ illi universisque rerum ordinibus velut dominantî veritati est , quod scilicet Fides , quando vere possidet animos , vim illis indit aliquam intimam vinculumque propriæ observantiæ , unde sui ipsius vere domini , apti fiunt qui domini sint rerum rationumque suarum : observatio Ecclesiæ summa libertatis est custos et robur.

Pro summo quod inter culturæ societatisque hominum instituta Universitatum est momento , considerandi ipsas earumque rationes , prout jam diximus et pro parte vidi-

mus (1), diversissimum modum nactæ sunt. Ipsæ quoque, juxta tempora et populos, indolem constitutionemque sæpe diversissimam exhibuerunt. Quæ de his præcipui quidam auctores tradiderunt exponere et aliquatenus saltem pertractare, ut rectum iudicium de ipsarum sana veraque natura ferri possit haud parum profecturum confidimus. Longissimo quidem intervallo variorum scriptorum de ejusmodi institutis notiones inter se separantur, et in quibus ipsis una universim mens est paucissima sunt.

Hæc scilicet tribus constant: Universitates scholæ sunt, eæque doctrinæ universæ, huic autem non tradendæ tantum sed et promovendæ, destinatæ. Ultra hæc mentes discrepant, Discrepant circa Universitatum causam finalem, quænam illa sit et in res et in homines; discrepant circa earum causam efficientem, in quonam fundetur earum profectus et ordo; differunt circa earum juris statusque conditionem, quomodo videlicet ipsæ aptissime se habeant et ad Ecclesiam et ad rempublicam. Forsitan, his rite perspectis, circa ipsorum institutorum illorum indolem et naturam auctores discrepare, merito quis pronuntiaverit (2). Inde quoque de discriminibus inter varia Universitatum genera intercedentibus auctorum diversus omnino res considerandi modus. Ad hunc jam transimus. Varios autem auctores adducentes, ipsis eorum verbis aliquando adhibitis, aliquando traditis quam fidelissime poterimus eorum circa graviora rerum nostrarum momenta sentiis, sæpe sæpius dicta et opinioniones obvia habebimus quibus adstipulari vir catholicus nequit. Singularia quædam vel aliorum mox laudandorum contradictioni, vel ex opinionibus contemplationibusque principalioribus illico vel postea ad trutinam vocandis judi-

(1) Cf. cap. I et III.

(2) Cf. cap. III.

canda relinquemus, absque speciali eorum impugnatione. His attendentem nullam confidimus passurum offensam.

§ 1. *F. C. Savigny.*

Veteres et novas Universitates considerans hæc inter illas discrimina colligit eruditissimus vir F. C. Savigny (1).

Prima quam affert differentia ad locum spectat quem veteres seu mediæ ævi Universitates longe ampliorem ac nostras inter varia culturæ media obtinuisse pronuntiat. Librorum hodie infinitus prope numerus, scholarumque variis disciplinis singulatim explorandis et tradendis destinatarum frequens copia illius minoris jam Universitatum existimationis causam præbent. Olim enimvero quum ejusmodi sese efformandi opes deficerent, longe majores in Universitatibus studentium moræ (2) majorque Universitatum, utpote fere unicarum omnis ad perfectum adductæ disciplinæ scholarum, per ipsos frequentia ultro sequebantur. Quibus ipsis de causis ad Universitates viri omni fere honore et dignitate vel ecclesiastica vel civili insignes prope-rabant, incitati insuper non parum studio illo mediæ ævi in omnia sui juris et alto cuidam fini destinata corpora, summisque, quibus tum Ecclesia tum respublica instituta nostra stipabant allecti favoribus. Talium studiosorum concursus quo tunc Universitates circumdabat splendore, eo nunc memoriam illarum tantum illustrat.

Secundum præclarus auctor originis discrimen indicat. Antiquissimæ nimirum mediæ ævi Universitates non tam ex

(1) Op. laud. *Geschichte des römischen Rechts im Mittelalter*, t. III, § 57.

(2) Præsertim ex necessitate temporis haud brevis consumendi in dictandis scribendisque iis, quæ libri non habebant, nec, si haberent, nisi paucis dividebant. Cf. Meiners, *Geschichte der Entstehung und Entwicklung der hohen Schulen unseres Erdtheils*, Göttingen, 1802-1805.

aliquo consilio alta jam claraque mente concepto cujusdam principis fundabantur, quam sponte sua, ut docet c^lmus scriptor, et paullatim ex concursu discipulorum ad audientium illustrem aliquem magistrum semper crescente vicissimque alios magistros discipulosque alios in dies alliciente exortæ sunt. Quantum hæc libera et studii et ingenii origo splendoris et virium ejusmodi institutis attulerit disertis verbis auctor describit; utrum summo omnino jure, præsertim dum, conferendo primitivas has cum posterioribus ipsius mediæ ævi jam in ipsa sua constitutione omnibus copiis instructis Universitatibus, his illas longe præponit, dubium videri potest. Verum quidem est nonnullas sic modo recentiori exortas Universitates, veluti v. gr. Pragensi accidit, aliquando variis surgentibus turbis et insperatis eventibus succubuisse, ac ad ejusmodi eventum traditionis cujusdam firmæ in populo tam academico quam civitatis existentis defectum non minimum contulisse. Lovaniensis tamen Universitatis exemplum, quæ per difficillimarum vereque dirarum tempestatum vicissitudines, in Petri petra solidata, inconcussa vicens ac pollens doctrinæ copia studentiumque juvenum frequentia fere usque ad violentam ipsius seculo exeunte præterito sublationem permansit, inter alia præcipuum est, quo nimium huic viri doctissimi contemplationi favorem tribuere impedimur. Initio sane institutum vix creatum, licet opibus ingenii hominumque affluentia clarum radicibus illis profundis in animis, patria et Ecclesia caret. Quum autem per aliquod tempus altissima mentis bona largiendo, in Ecclesiam et rempublicam studium et obsequia faustissime conferendo, rerum momenta illa quæ cunctis hominibus vere bonæ et ingenuæ indolis pretiosissima sunt serio et cum optimo successu vendicavit illisque prospexit, facili profecto, quia prorsus naturali negotio in imo ingenii

conscientiæque fundo solidatur, patriæ atque Ecclesiæ fit carissimum ac veluti proprium, nec etiam validis procellis facile concutitur. Quodnam talia scribentes ejusmodi institutum, dictorum vivum exemplum, præ oculis habeamus sponte quisquis sibi ipse effinget. Huc accedunt quæ modo de causis ab originis ratione non pendentibus ab ipso Savigny indicari diximus, quibusque efficiebatur veterum Universitatum major tum splendor tum frequentia.

§ 2. *Chr. Meiners.*

Memorata discrimina cujusvis circa Universitatum argumentum momenti sint, exteriores potius earum partes respiciunt, quam ad propriam ac intimam ipsarum naturam referuntur. Opere laudato (1) Meiners differentiam aliquam indicat quæ, licet ipsa exterior quoque videatur, tamen tum ab interioribus rerum rationibus pendet, tum ad interna discrimina respicienda inducit.

In veteribus nimirum Universitatibus, in iisque quæ earum formam normamque retinuerunt, collegia ac bursæ, prout de Lovaniensi vidimus, magnam studentium juvenum partem recipiebant, nec sine aliqua illorum et de Religione ac moribus et de studiis cauta disciplina. Hæc vero collegia circa seculi XV exitum jam in multis, antiquioribus forte præcipue, Universitatibus, neque universim neque in suorum collegiorum institutis rebus disciplinisque novis accommodatis, deserebantur. Ejusmodi eventus cum gravi morum mutatione et jactura intime cohæret, et cum despectu quo veteres disciplinæ illarumque magistri a permultis jam considerabantur.

Etenim, ut docet Meiners et cuique compertum est,

(1) V. p. 123, n. 2.

vehemens quidam fervor nuper ab appositis magistris in Universitatum sedibus sed extra earum corpus constitutum docentibus excitatus fuerat, quo juvenes litterarum græcarum atque latinarum studia prosequebantur, jam fastidientes putidam plurium Peripateticorum dictionem atque inutilium argutiarum congeriem, ad quam plus æquo apud varios profecto degeneraverat lucida illa ac vere aurea methodus et doctrina quam dicunt scholastica. Jam hac omnino fere sprete, ejus magistros et instituta plerique deseruerunt. Hinc vero maxima libertatis voluntatisque sectandæ propriæ intemperies, auctoritatis autem veteris incredibilis despectio in multorum juvenum animis invaluit, morumque effera persæpe libido.

Magistrorum quoque novæ quædam rationes ad firmam illam et, cum libertate singulorum instituti corporum et membrorum, sibi consistentem tamen ac in communibus gravioribusque rerum momentis sibi similem Universitatum constitutionem convellendam non parum contulerunt. Cum Meiners innuimus, jam in ipsis civitatibus in quibus Universitates vigeant, litterarum antiquarum magistros scholas multas aperuisse, magnoque fervore ad illos audiendos juvenes raptos fuisse. In Universitatibus circa hæc tempora, ut Lovaniensis, enatis, licet nonnullæ difficultates exortæ fuerint, facilius tamen harum litterarum illarumque studii ratio habita fuit, et intra ipsius Universitatis corpus illorum doctrina recepta pars quædam consona illius evasit. In aliis vero antiquioribusque paullatim hæc doctrina etiam Universitatis negotium quidem facta, sed, prout initio contra antiquas disciplinas harumque magistros illico insurrexerat, sic et postea non absque gravi animorum contentione unitatisque in communi prosequendo fine detrimento perduravit: unum quiddam esse ex singulis partibus coalescens in finem

communem tendentibus Universitates illæ non paucae deserunt.

Sed et aliud discrimen litterarum antiquarum cultum illud introduxisse Meiners docet, quod jam magistrorum quibus annuæ sportulæ solverentur maxime auctus fuerit numerus. Prius enim aliqui quidem magistri in plerisque Universitatibus *publice* legebant; absque ulla scilicet solvenda mercede scholæ illorum auditoribus patebant, ipsis istis professoribus certam annuamque pecuniæ summam ab auctoritate publica vel Universitatis recipientibus. Longe major tamen magistrorum numerus *privatas* tantum habebat prælectiones, ad quas nulli nisi vel pauperes vel certa stipendia, lege plerumque vel a *taxatoribus lectionum* definita, solventes accedebant, sed quarum nulla auctoritatis publicæ fiebat remuneratio. Quum vero æstus ille litterarum antiquarum omnes fere terræ Europææ partes pervasisset, præcellentes ipsarum magistri nulla nimia videbantur pecunia posse vel allici vel remunerari, dum aliunde disciplinarum aliarum, philosophiæ maxime, præcipue scholasticæ, desertio, ut hæ eodem modo in tuto collocarentur suadebat. Inde novus ille quem Meiners modo exposuit rerum ordo.

Mox alius eventus intercessit, nimirum seculi XVI pseudo-Reformatio. Maximum ejus in Universitates influxum sequenti modo auctor noster declarat. Disciplinas prorsus a catholicis diversas protestantica Universitates colere cœperunt, litteris græcis et latinis maxime incumbentes, quum scholasticis studiis illæ operam præcipue navarent. Antiquarum, immo aliquando Orientis litterarum studium Meiners in Protestantium Universitatibus, maxime ex studio impendendi se inquirendis legendisque in lingua qua vel scripti fuerunt vel antiquissimæ eorum exstant versiones libris sacris deducit, dum ab iis colendis Catholicos ex liberæ

investigationis timore abhorruisse contendit. In studiorum tamen theologorum profectum jam ipsis seculi XIV initiis, anno nempe 1311, Clemens V decreto a Concilio Viennensi adoptato sanxerat quod loco ubi curia Romana resideret et in Parisiensi, Oxoniensi, Bononiensi et Salmanticensi Universitatibus octo professores instituerentur, quorum duos hebraïca, arabica, græca et chaldaïca linguæ unaquæque obtinerent. In Universitate Lovaniensi ipsis *Reformationis* temporibus Collegium illud Trilingue istorum præcipue Sacræ Scripturæ studiorum causa fuit erectum. Catholicæ quidem Universitates in Artium facultate scholasticæ philosophiæ, in theologica theologiæ scholasticæ operam præcipuam navabant, nemoque est qui nesciat quanto studio quantoque fervore ætates illæ has prosequerentur. Verum quidem est in nimias fastidiique plenas argutias ambas sæpe decidisse, quum unusquisque multorum magistrorum alium ingenii acie vellet superare, sed in se consideratum studium philosophiæ ac theologiæ juxta intimiora illarum momenta certe nulli disciplinæ inferius est pronuntiandum. Eodem sane jure ac Meiners contra catholicos de neglectis græcis ac latinis litteris ratiocinatur fas esset concludere, Protestantibus, sequentes patronos exclamantes de principe scholasticorum: "Tolle Thomam et sublevabo Ecclesiam," odio in scholasticam doctrinam invectos, illam quantum ex illis pendebat oppressisse. Oblivisci nemo deberet, hinc quidem exortum illud paullo antea litterarum antiquarum tantum studium nova prorsus multo facilius ac antiqua instituta pervadens, illinc philosophiæ theologiæque positivæ utut scholasticæ pro catholicis præstantiam præ *protestantibus* abdicantibus auctoritatem, traditionem et pleraque symboli articula circa quæ omnia disciplinæ illæ vertuntur. Quod vero ad rem ipsam attinet, ipso præcise labente se-

eulo XVI catholici plurimi latini scriptores erant, quorum opera ipsi nostræ ætatis Protestantes philologi ut exempla scholaribus proponunt. Ne ad hoc argumentum occasione eorum quæ mox Meiners proferet redire cogamur, illico memoriam revocamus illarum non absque levitate non semen a catholicis contra catholicas scholas, Societatis Jesu maxime, quam præcipue Meiners studii contrarii accusat, excitarum querelarum de nimis foto litterarum antiquarum antiquorumque auctorum studio. Si in variis Universitatibus et institutis disciplinæ illæ ac litteræ aliquantum neglectæ fuerunt, hoc ex ratione disciplinarum aliarum a longo tempore jam excultarum, et revera maximam utilitatem, quando bene cultæ sunt, tum ingenio tum Ecclesiæ exhibentium, et antiquæ Universitatum et scholarum pro his colendis dispositionis factum est, nullo vero pacto animi causa alieni, quem in ipsas Ecclesia habuerit.

Præter litteras antiquas aliæ novæ disciplinæ paulatim in Universitatibus doceri cœperunt, tum ad literas aliarum ejusdem ætatis gentium, immo ad perficiendam etiam in externis mentis corporisque educationem, tum præcipue ad ingenuas artes pertinentes. Pro quibusdam earum nonnisi labente sæculo XVIII, nostrorum vertente scholæ Universitatum apertæ sunt. Porro nostris diebus Universitates variis iisque perutilibus institutis, vel per hominum æmula studia, vel per disciplinarum opes et adjumenta ibi congesta et promovendæ scientiæ destinata, præ priorum ævorum Universitatibus instructas esse, verissime Meiners annotat. « Docta instituta, » inquit, « in Germaniæ protestan- » ticis Universitatibus imperfectiora erant quam in Catho- » licis, in utrisque rariora et imperfectiora quam in Italia, » cujus vicissim tunc temporis instituta longe a nostris

„ superantur. Ipsæ Protestantium Universitates publicis
 „ bibliothecis non omnes erant instructæ, multo minus
 „ astrorum speculis, anatomicis, quæ dicuntur, theatris,
 „ hortisve herbariis. De chemicis vero concamerationibus,
 „ de hortis studendæ rei rusticæ, de nosocomiis, de rerum
 „ naturalium exemplis, de instrumentorum physicorum aut
 „ rerum ad artes pertinentium suppellectili ne cogitabatur
 „ quidem (1). „

Inter eventus qui maximum in Universitatum statum influxum exercuerint, Meiners præcipue recenset jam commemoratam illam in publicas privatarum auditionum commutationem. Simul fere cum hac in multis Universitatibus enata sunt varia statuta, quibus præcipientibus singulæ singulis publicis magistris disciplinæ quotannis tradendæ dividebantur, immo, ut habent, v. gr. statuta Tubingæ :
 „ Ne bini, „ edicebatur, „ eodem anno in iisdem titulis ver-
 „ sentur, studiose cavento : eamque ob causam feriis autum-
 „ nalibus de futuro materiarum utili et distincto cursu con-
 „ stituunto. „ Ex priori causa lueri honesti faciendi, ex secunda mutuæ æmulationis stimuli quum evanuerint, harum legum momentum, disciplinarum studiorumque proventum delens, auctor noster non immerito luget, ut et pœnas quibus latis sæpe sæpius ad audiendos magistros studiosi cogebantur, jam non alliciendi sane dictionis jucunditate. His malis latius jam sparsis, ipsorum veluti cumulus ipse privatis auditionibus præ publicis favorem semper majorem denuo conciliavit, indeque media quædam plerumque obtinuit rerum

(1) Cf. Meiners, l. c. p. 202, 205; loquitur hoc loco de seculo XVI. Quas seculi XVII bella, illud præcipue, quod dicunt, triginta annorum, Universitatibus clades intulerit, variis locis enarrat. Jam vero ineunte seculo XVIII hæc Germaniæ instituta, ceterarum regionum omnibus, inter Germaniæ vero, protestantium Universitates catholicis multis numeris præstitisse contendit (p. 242).

dispositio, qua videlicet, dum provideretur de auditionibus publicis disciplinarum pro variis vitæ conditionibus, quibus adeundis Universitates præparationem exhibent, scitu necessarium, singulis tamen magistris vel alias vel ipsas ab aliis professoribus publice jam traditas privatis auditionibus docendi facultas relinquebatur.

Præterea hæc privatarum auditionum redintegratio maximam partem hoc quoque, juxta Meiners, discrimen inter priores posterioresque Universitates adduxit, quod prælectionum major jam numerus anni, immo semestris spatii finibus circumscribitur, quum nullius antea temporis præfigeretur terminus. Magistrorum etenim privatorum intererat, discipulos nimiarum morarum timore a scholis suis argutiarumque aut inquisitionum immodeste prolatarum fastidio non deterrere. Licet hunc non parum auctor extollat effectum (1), attamen quum unius anni limites pro nonnullis disciplinis modo Universitatibus conducente tradendis æquo breviores sint, sæpe illum nec potuisse retineri nec posse patet, saltem absque ipsorum discipulorum injuria.

Ipsa hoc volumine I, p. 310 seqq., voluminisque IV p. 366 seqq., auctor propria inter Catholicas et Protestantium Germaniæ Universitates discrimina tradenda suscipit. Priores protestanticarum partes ab ipsis perspicacioribus Catholicorum scriptoribus agnosci dicit, hasque in sequentibus præcipue ponit (2).

Primo quidem loco, magistrorum virorumque doctorum

(1) V. l. c. p. 209.

(2) Illico notemus varia, quibus contendit auctor catholicarum terrarum Universitates infectas esse mala etiamsi concederentur, inde ea præcipue ortum duxisse, quod, quæ circa instituta nostra sanxerat Ecclesia, jam prætermissa vel in contrarium versa fuissent, unde sane jure catholicæ vocari Universitates illæ nequeunt. Quomodo hoc evenit, jam aliquo modo capite primo ipsi adumbravimus.

conditioni, maxime si de philosophicis disciplinis sit sermo, in Germaniæ partibus Catholicis, juxta scriptorem nostrum minor honor habebatur minoresque tribuebantur favores, quam in protestanticis. Hujus rei causam indicat, nomen quidem ipsum professoris ibi etiam artium scholarumve infimarum magistris tributum, emolumenta longe minora, publicam illam fere omnium prælectionum indolem, bibliothecarum publicarum, aliarumque discendi docendique copiarum inopiam, unde ne litterarum quidem vel disciplinarum opibus nec opes magistrorum nec nomen augeri possint, carentiam honestæ illius æmulationis certaminisque stimuli, quum fere nunquam easdem disciplinas plures magistri doceant.

His magistros sublevandi, et ad laborem laudemque excitandi causis deficientibus, eundem finem per introductos varios, qui de illorum studio inquirerent illique invigilarent, magistratus (1) obtinendum sibi proposuisse eos auctor noster tradit, qui res Universitatum in Catholicis Germaniæ terris moderabantur; tali vero modo major profecto honor vel auctoritas magistris conciliari non poterat, quam liberæ illius æmulationis tum commodorum tum famæ incitamenti.

Huic quem ex magistrorum rationibus pro Catholicis Germaniæ Universitatibus deteriorem Meiners colligit statui, mox studiosorum considerationem addit. Similem hic inferioris conditionis causam prædicat, videlicet, quod studiosi, quo studiis incumbant, minus provocandi quam

(1) Tales erant, v. gr., pro regionibus Austriæ cujuscumque facultatis aliquis *Præses* vel *Director*; in aliis regnis *Decanus* vel *Prorector*; hi non solum inquirebant invigilabantque, sed ad magistratus Reipublicæ de singulis magistris referebant, ipsi multa sæpeque vel minutiora circa ipsum modum docendi vel sententias tradendas præscribentes. Cf. Meiners, l. c., p. 516 seq.

eogendi ibi visi sint. Rerum vero usus hic, sicuti in omnibus ubi boni aliquid peragendum est casibus, docet, vi coercitioneque multo minora effici, quam aptis consentaneisque irritamentis. Studiosos inde nullo fere disciplinarum ardore, solo "panis" studio duci, neque quæ ultra sunt appetere. Alia ipsorum ignaviæ causa status scholarum quibus apud Catholicos ad frequentandas Universitates pueri juvenesque præparentur, protestanticis qui sit inferior, ab auctore indicatur. Quo tamen aliqua ipsius hac in re peritiæ mensura habeatur, quem ipse alius cujusdam scriptoris, nulla temperatione adjecta, in suæ sententiæ probationem laudat locum (1) afferre lubet: "Societatis Jesu
» temporibus memoriæ permulta mandabantur, per octo vel
» decem annos meræ interminatæ ediscendi operæ, omnis
» acies intellectus, imaginandi judicandique quævis facultas
» oppressa auferebantur, tam noxium ipsis cogitandi labo-
» rem homines dedocebantur, — res magistris eo gra-
» tior, quo magis tales hominum machinæ, mox majores
» minoresve Consiliarii, patres præpositi vel familiæ vel
» regioni, in quocumque graviore casu ipsos «(Societatis Jesu
sodales) «rogare debebant, ut sua vice molestum cogitandi,
» consilia dandi, gubernandi laborem subirent. Tam egregie
» instructi juvenes Universitatem adibant, ipsam quoque
» aère fere nec tenuiori nec puriori ac scholæ circumfusam,
» qua eximii ipsi viri fierent.» Quærere profecto licebit,
num talia qui scripsit scriptave laudavit, in *Rationem studio-
rum* Societatis Jesu unquam inciderit, aut illius scholarum
illum discipulum de ipsis unquam interrogaverit.

Aliud, juxta Meiners, catholicarum Universitatum Germaniæ malum ejus tempore id existebat, quod earum disci-

(1) *Abhandlung, wie die Universitäten in den K. K. Erblanden beschaffen sind*, p. 10-15.

plinarum quæ communiter, ante diffusam ibi litterarum antiquarum doctrinam, in eis tradebantur prælectiones servatæ essent; ipsæ tamen studiosorum neque ætati neque variis dotibus accommodatæ, neque ipsorum quæ inibi tradebantur graviori vel leviori momento. Augeri vero hoc malum exinde proficitur scriptor noster, quod studiosi per totum studiorum tempus non ut viri liberi, sed ut impuberes discipuli tractentur. Ordine aliquo annorum, et ipsius anni, dierum et horarum fixo, tum singulas disciplinas, tum quosnam earum audiant magistros illis assignari; nullo propriæ electioni relicto loco, nulla vegetioris ingenii juvenibus, si doctrina se celerius excoluerint, celerius studiorum attingendi finem vitæque viam per studia intentam paratamque ingrediendi spe relicta. Juvenes vero continuis ad fastidium usque ipsorum magistrorumque divexari circa eorum profectum examinibus, per singulas, secundum varia statuta, hebdomades: illis autem sic studia ipsa fastidium non generare fere non posse.

Maximum tamen et communissimum vitium quod totam instituendorum juvenum in Germaniæ regnis catholicis suo tempore pervaserit rationem, Meiners exponit illud, quod præparatio quam scholæ Universitati inferiores ad hanc adeundam exhibebant, omnis manca esset et imperfecta; solidis non modo non instructi cognitionibus, sed ne ingenio quidem ad altiora apto præditi, pueri quatuordecim, tredecim, immo duodecim annorum, alumni, ut dicunt, fierent philosophiæ. Absolutis vero sic scholarum istarum annis, quo malum prædictum perniciosius se exhibeat, disciplinis fere innumeris, illisque altioribus, in Universitatibus addiscendo præscriptis veluti immergi, neque hic, prout dictum est, vel disciplinas vel magistros eligendi copia relicta. Si addas his quæ jam de frequentissimis examinibus aliis-

que illarum Universitatum defectibus auctor noster tradidit, studiosorum haud minus ac magistrorum totiusque instituti, temporis saltem quo ipse scripsit, quam sibi ideam effinxit, facili negotio perspicies.

Falso tamen quis crediderit auctorem nostrum Protestantium Universitatibus, etiam dum eorum fata narrat, partes primas semper tribuere. Fateor quidem me ipsi libentius quam mihi, quæ varia variis locis perhibet quomodo invicem non repugnent, ostendendum relinquere, neque, perlectis illis, ab ea quam Savigny de illius opere tulit severiori sententia me multum abhorrere (1).

Alio loco idem auctor noster protestanticarum catholicarumque Universitatum argumentum denuo tractans (2), haud mediocri violentia in veterum hisce anteriorum temporum tenebras superstitionesque invectus, et extollens novam puramque disciplinarum morumque lucem, quam ab antiquarum literarum magistris et propugnatoribus, ut disseminaretur, susceptam, reformatores isti quos dicunt, ut Lutherus et Melancton, quaquaversum propagaverint, protestanticas Universitates laudat. Præ ceteris hoc encomio has exornat, quod vincula veteris scholarum habendarum rationis diruperint, novis disciplinis aditum aperuerint, linguas latinam græcamque assidue colentes, germanicæ tamen quoque studium, ea haud raro in prælectionibus habendis usæ, in ipsis Universitatibus promoverint, unde societatem aliquam arctiorem, eousque non existentem, inter horum institutorum membra rationesque, ceterosque gentis vel homines vel commoda colligaverint, mox vero, prælucente quidem Göttingensi, *Georgia*, quam dicunt, *Augusta*, omnis fere generis disciplinas tradendas suscepe-

(1) Cf. Savigny, op. cit., p. 152 annot.

(2) Vol. IV, p. 566 seqq.

rint. In his omnibus protestanticas Germaniæ Universitates catholicis prævaluisse tradit, donec, labente seculo elapso viri cultioris perspicaciorisque ingenii, Josephus maxime II, eadem bona his quoque communicarent. Germaniæ Universitates juxta auctorem nostrum creverunt, dum reliquæ fere omnes, Scotiæ exceptis, in deterius magis magisque verterentur. Opus vero suum his concludit verbis :

„ Eadem terræ Europeæ Universitatibus sors fuit, quæ
 „ rerum publicarum institutis et administrationibus, legi-
 „ bus, jurisdictioni, religioni, moribus : vertentibus sæ-
 „ culis tantopere immutatæ sunt, ut in optimis novis vix
 „ aliquod priscae earum figuræ vestigium reperiri queat. In
 „ hodiernis Universitatibus neque *Nationes* sunt, neque
 „ Nationum societates. Pleraque veterum Universitatum
 „ privilegia abierunt, et quæ permanserunt formam vel
 „ modum ab antiquo differentem induerunt. Baccalaureorum
 „ licentiatorumque dignitates e medio sublatae sunt, magis-
 „ trorum et doctorum rariores quotidie minorisque fiunt
 „ æstimationis. De exercitationibus scholæ non magis fere
 „ quam de antiquo magistrorum et discipulorum vestitu
 „ habituque sermo est. Magistri Universitatumque magis-
 „ tratus modo a priori prorsus diverso constituuntur. Ma-
 „ gistri vel alias omnino quam eorum decessores disciplinas,
 „ vel, si sint eadem, more ab istorum maxime alieno tra-
 „ dunt. Tempora quibus vel studiis vacatur vel ab ipsis
 „ quiescitur ab antiquis non minus differunt, quam auditoria
 „ ipsa, legesve academicæ et pœnæ. Quidnam erant duo-
 „ decimi triumque sequentium seculorum, si cum nostris
 „ illas conferas, Universitatum bibliothecæ? Quicumque alius
 „ publicus rerum thesaurus publicumve quodcumque institu-
 „ tum prioribus temporibus inauditum quid erant (1). „

(1) Meiners, t. IV, p. 377, 378.

Diximus auctorem nostrum litterarum antiquarum præcones magistrosque ob disjectas disciplinarum morumque tenebras, illorumque in hoc opere patrando posteros, Reformatores nimirum quos dicunt sæculi XVI, maximis laudibus extollere. Præcipuum priorum meritum in eo reponit, quod non solum insurrexerint contra cleri mores corruptissimos, verum etiam adversus modum, ut ait, insolentem, quo Romanus Pontifex auctoritate sua abuteretur, et adversus infaustum illud schisma, quod orbem Christianum scindebat. Qua de re ita scribit: " Ut Petrus d'Ailly, » Joannes Gerson et Nicolaus de Clemanges.... principem » Universitatis Parisiensis locum obtinebant, ita hæc principem consequuta est ecclesiæ gallicanæ totiusque orbis » Christiani. Universitas Parisiensis clerum quidem Galliæ » vocavit ad tuendas gallicanæ, celeberrimas vero Universitates Angliæ et Germaniæ, simul cum potentissimis » principibus secularibus et ecclesiasticis, ad tuendas universæ Ecclesiæ libertates. Et revera successit illi non » gallicanæ tantum, sed ipsius universæ Ecclesiæ libertates servare, schisma tollere eoque perdurans, ipsosque Romanos Pontifices œcumenicis conciliis subicere. » Magna quam sibi magistri Universitatum Parisiensis, » Oxoniensis, Pragensis, Vindobonensis in conciliis Constantiensi et Basileensi compararant auctoritas, simili illos instruxit in propria ipsorum patria. Per totum » seculum XV Universitates Parisiensis, Oxoniensis, Pragensis, Vindobonensis et aliæ ad deliberationes de publicis tam reipublicæ quam Ecclesiæ negotiis adhibebantur. » Ipsi illi qui pro Ecclesiæ et reipublicæ bono decertabant heroës eodem cum studio vulgatam impietatem et superstitionem, contumeliosam ignorantiam perversamque et » vesanam scholarum subtilitatem impugnabant. Legendos

„ commendabant antiquos Romanorum Græcorumque scrip-
 „ tores, studiisque instabant Sacræ Scripturæ antiquiorum-
 „ que Patrum Ecclesiæ. Præ ceteris vero rebus omnibus
 „ sufficere negabant veritates Religionis nosse ipsasque
 „ docere, sed vita quoque illis exprimendis pronuntiabant
 „ esse studendum (1). „

Ad quinque præcipua capita referuntur quæ hic de varia-
 rum Universitatum discriminibus, de discrimine maxime
 inter Catholicas et protestanticas Universitates interce-
 dente Meiners protulit. Differentiarum momenta respi-
 ciunt conditionem rationesque vel magistrorum vel studio-
 sorum juvenum, vel disciplinas docendas ipsumque earum
 docendi modum, vel copias externas Universitatibus præsti-
 tas, vel tandem ipsam illam causam quæ ceteris omni-
 bus dominetur studium id est ingeniumque varium, quæ
 varia hæc Universitatum genera informant.

Hic autem duo præmonenda videntur. Ac primo quidem,
 quod revera Universitates non potiori ratione quam cetera
 humana instituta conditionem evaserunt humanam, vicesque
 inde non paucas ac varias ex temporum momentis et ex
 ipsa illa omnium quoque hominum, si sibi non continuo ac
 strenuo invigilent, tam facile irrepente socordia et ab
 altiori in inferiorem statum delapsu, expertæ sunt. Corpora
 tam grandia atque tam firma, instituta per scopum eorum et
 per locum dignitatis, auctoritatis et roboris amplissimum tam
 ab Ecclesia quam a republica certatim illis concessum, his
 juribus, hac libertate, hoc pondere, si universim, quibusdam
 quidem cautis, se aptissima præbent ad finem proprium
 attingendum, negari ex parte adversa nequit, nisi provide
 disposita, rebus omnino novis non ita celeriter, si ipsam
 eorum fere constitutionem attingant, se aperire.

(1) V. Meiners, t. IV, p. 562, 565.

Alterum vero eorum quæ præmonenda diximus hoc est : accurate distinguendum est inter ea quæ ex institutorum ipsorum natura illorumque ut Catholicorum vel protestanticorum caractere manasse dicenda sunt, et ea quæ ex ævi adjunctis momentisque a religioso alienis juxta illa emergere potuerunt. Maxima vero injuria sæpe Ecclesiæ tribuerentur eventus vel rerum sese habendi certi modi qui ab aliis prorsus causis sæpe provenerunt, et non raro a tota Ecclesiæ agendi sentiendique ratione prorsus sunt alieni.

His præmissis facile perspicitur quomodo discriminum a Meiners indicatorum maxima pars res mere facti dicenda sit; alia vero prorsus aliter, quam ab auctore nostro fit, dijudicari debeant. Universitates Universitatumque professores et doctores Romani Pontifices et ipsa regna Catholica medii ævi mirum in modum exornaverunt; libertate maxima circa ea quæ tradere luberet præditi erant, dummodo de certis quibusdam omninoque necessariis prælectionibus cautum esset. Exemplo Universitatis Lovaniensis, quæ veterum Universitatum indolem demonstrabat, vidimus quænam jura illis circa omnia fere quæ Universitatis erant decernenda, magistratusque et ipsum Rectorem eligendos, competebant; fortunæ vero antiquis temporibus facilius ex discipulorum frequenti concursu in tuto collocabantur. Accedit maximus ille studiorum fervor qui in scholasticam præcipue methodum et doctrinam animos rapiebat tum docendi tum discendi aviditate. Quæ quidem non semper perdurarunt, neque semper valida ac sana, sed ex temporum revera conditione, non ex Ecclesiæ aut proposito aut ratione aut efficientia.

De discipulis autem notum est quænam eorum fuerit medio ævo libertas, et in multis quidem Universitatibus auctoritas (1), quænam eorum, si de his rebus agitur, potior ac

(1) Cf. p. 103, 104.

nostrorum conditio. Apud ipsam scholarium societatem in multis Universitatibus summa erat rerum Universitatis dispositio, ita quidem ut juvenem nostrorum studiosorum qui consideret ætatem, eorumque in tot Universitatibus sese gerendi modum, talem auctoritatem nostris temporibus prorsus absonam fore merito dixerit. Quod si veteres illi scholares multipliciter circa disciplinas exercebantur, hoc e studio quidem ipso quo in illas ferebantur proveniebat; sed oriebatur id ex natura quoque tum disciplinarum tum exercitiorum quibus incumbabant. Ista exercitia maximam partem disputationibus constabant circa res animi attentionem ingeniique aciem impendendam maxime requirentes, unde vera erant mentis et rationis certamina cujus vicissitudines tum certantes tum spectantes avidos ciebant. Hic omnia fere ex modo quo res aguntur pendent; si igitur posteriore ætate sæpe sæpius illæ exercitationes, vivida mentis exercitia, operarias fere rationes induerunt torporemque potius ingenii quam vigorem foverunt, neque hoc ullo jure Ecclesiæ tribui potest. Verum quidem est, si de philosophia et theologia scholastica, præcipuis mediæ ævi et ab Ecclesia fundatarum Universitatum disciplinis, sermo sit, non raro discipulos ea quæ totius certo die habendæ scholæ argumentum ac veluti subjectam materiam exhibebant memoriæ mandasse. Sed exinde verbis certis et claris possidebant totum illud, quod jam explicari, inquiri, investigatione ditari debebat: in possessionem veluti mittebantur agri explorandi, laboreque proprio mox ditandi ac colendi, certaque argumenta certasque rationes continuo retinebant qui totius disciplinæ summam et mentem facile illis jam et ultro præbebant. Memoria profecto Dei donum est hominis commodo destinatum, nec, si debito modo ac ratione nobilioribus ingenii dotibus inservire destinatur, ullo modo qui eam colit sui patietur jacturam.

Ne vero huic negotio rursus operam navare debeamus, illico notemus famosam illam contra quam tam sæpe ætatis quoque nostræ homines invehuntur scholastici sermonis quam dicunt barbariem, sæpissime in hoc vel uno consistere, ut ideis theologicis vel philosophicis, tantum post diffusam lucem veritatis Christianæ in mentibus excitatis, termini novi et quam fieri poterat ideæ exprimendæ aptiores dicarentur. Romani profecto res sibi ignotas non nominabant; credo tamen Romani omniumque populorum moris fuisse, ipsumque aureum hujus luculenta exempla præbere Tullium, non ideas vocibus, voces vero ideis subdere. Inde vero eminentem illam primamque dictionis philosophicæ ac theologicæ omnisque vel generis dictionis qualitatem, proprietatem nimirum terminorum, usumque illorum pro iisdem notionibus indicandis omnibus communem assequabantur; nec, prout hodie fit, aut scribendi mediam partem in declarando quemnam unicuique vocabulo subnecterent sensum consumere, aut se mutuo non intelligere cogebantur (1).

Ad disciplinas quod spectat, iis quæ jam breviter diximus addere lubet et in mentem vocare quod ipsarum litterarum antiquarum fervor longe ante enatam seculi XVI pseudo-reformationem excitatus fuit, et ex Italia præcipue in alias terræ Europææ regiones se diffudit. Immo Leo X, qui Sedem occupabat Romanam ipsis istius reformationis ineuntibus temporibus, non semel accusatus fuit de artium et litterarum antiquarum ethnicarumque nimio quod dicebant studio et in aula sua usibus. Cardinalis autem vel solius de Ximenes nomen, litteris disciplinisque haud minus ac Religiosis, institutis tum in illarum tum in hujus bonum erectis nobilissimum, et ab ipsis Ecclesiæ Præsulibus et cel-

(1) V. p. 129-151.

sissimis viris, pro utroque merito, maximis laudibus elatum, quod nominetur sufficit, ut Ecclesiae mens circa liberales artes, litterarum studia aliasque disciplinas luculenter aperiat. Ab illis profecto non abhorret Ecclesia, ipsas contra, dummodo veritatis pulchritudinisque universae illae partes contra ipsius veritatis pulchritudinisque fontem ejusque veritatem revelatam perfido more non vertantur, omni favorum genere prosequitur.

Quae vero tam inepte auctor noster de collegiis, maxime vero de Societatis Jesu institutis, dicit, revera longius nos detinere non merentur.

Ut igitur ad propositum redeamus, catholicorum regnorum doctrinae disciplinarumque instituta saepe a bono statu decidisse non infitiamur. Sed quodnam fuerit ipsorum reformatorum ut vocitantur in illas studium, quænam virorum reformationis, prioribus saltem quibus invaluerunt temporibus, efficientia, varii jam perspicuis innixi documentis ostenderunt, inter quos Döllinger (1) et Busz (2) laudare sufficit. Reformatorum ipsorum verba ibi legenda sunt omnisque generis convicia quibus, praecipue Lutherus, tum latinas graecasque litteras, tum philosophiae totamque scholasticam doctrinam, Universitates, collegia, docta instituta, non solum prout tunc temporis exstabant, sed ex ipsorum natura, cumulabant. Quisnam vero breve post tempus litterarum disciplinarumque, quisnam morum studentium status in regnis protestanticis fuerit, non minus luculenter ibi reperitur.

Litterae quoque germanicae jam ante Lutherum non parum profecerant. Ipse quidem ejusque discipuli huic aetatis studio

(1) *Die Reformation, ihre Entwicklung und ihre Wirkungen*. Regensburg, 1846.

(2) Utrouque opere laudato; v. p. 41, not. 2, p. 56, not. 1.

faverunt, sed ex illis enatum non est, neque injuria credendum quod, si tranquilliori saniorique modo provectum fuisset, absque omnīs fere reliquæ culturæ destructione et despectu, ratione saniori et magis proficua processisset.

Qui Universitatis Lovaniensis foundationis bullam, qui varia ad calcem opusculi posita documenta perlegerit, quantum sollicitudinem Pontifices etiam de opibus sufficientibus habuerint agnoscet. Opum exteriorum copia, teste auctore nostro, modo hic modo illic major minorve fuit, neque justa criminatio videretur contra unam potius quam adversus alteram gentem seu *Confessionem* de his cienda. Non quidem infitiamur cultum præcipuum philosophiæ ac theologiæ in variis catholicorum Universitatibus forte copiarum pro aliis disciplinis providendarum studio nocuisse; hæc tamen ipsæ altissimæ disciplinæ, dummodo apto modo tractatæ, ornamento non minimo illis esse poterant. Res hæc sunt præterea, ut diximus, potius accidentales, neque in unam neque in alteram partem nimis trahendæ.

§ 5. *Car. von Rotteck et Car. Welcker.*

Hæc de Universitatibus earumque magistris a Meiners enarrata Rotteck et Welcker (1) excipientes, rem altius considerandam sibi proponunt. Momentum indagando in quo fundetur Universitatum vis interna et externa, in libertate generali, interna ea quoque atque externa, illud reponunt, et sub hoc respectu vices inter Universitates et Reformationem, quæ dicitur, seculi XVI, arctissimas esse statuunt.

(1) *Staatslexikon*, Articulo *Universität*. Dissertatio hæc scripta quidem (a) fuit a Scheidlero, selecta vero et adoptata fuit ab auctoribus supradictis.

(a) Cf. supra, p. 52, 55.

Doctrina methodusque scholastica, tum docendo, tum frequentissimas acerrimasque inter discipulos disputationes instituendo, omnes et singulas quæstionum ad res divinas et philosophicas pertinentium partes pertentans, juxta ipsos ad convellendam cæcam, ut ajunt, auctoritatis fidem promovendamque generalem sentiendi, cogitandi edicendique quæ placuerit libertatem maxime contulit. Aliunde vero Universitates, celsissima jam pro suo fine instituta, summis autem tam rerum quam honorum privilegiis stipata, auctoritate eximia qua tam in Ecclesia quam in republica fruebantur simili ratione secundum auctores nostros usæ sunt. Sua facientes quæ a Meiners prolata vidimus verba neque parum illis addentes, Universitates earumque doctores exhibent quasi Ecclesiam ab usurpata Pontificis Romani auctoritate vendicaverint, immo totum convellerint ecclesiasticum ordinem et compagem. Hæc juxta illos Universitates multo magis labente seculo XV ac XVI ineunte præstiterunt, quo tempore ipsa illa Reformatio ortum habuit; hujus autem præcones magnam partem fuisse Universitatum doctores affirmant.

Reformatio vero vicissim juxta auctores nostros libertatis et ipsa veluti altera parens fuit, tam in republica quam in Universitatum sinu. Quoad Universitates, Reformationem promovisse dicunt studiosorum academicam libertatem, disciplinarumque perscrutandarum ardorem, maximeque egisse ac modo faustissimo in interiorem præcipue Universitatum vitam: linguam populi communem enutrivisse, veteres Græcorum Romanorumque coluisse: disciplinas inferiores quæ Universitates gravabant, scholas inferiores erigendo, his demandasse.

Hanc autem Universitatum in libertatem Universitatumque ipsarum internam constitutionem efficientiam Rotteck

et Welcker porro explicant adductis verbis illis quibus de pseudo-Reformatione scribit Zachariæ : « Eo tendebat ut » Ecclesiæ christianæ constitutionem omnino ab ea vi liberet, quam in eam asiaticæ juris ideæ et decreta propter » nexum historicum inter Religionem Christianam et Judæicam intercedentem exercuerant; aliis verbis, ut, loco » constitutionis Ecclesiæ Romano-Catholicæ, dispositæ per » ordinem hierarchicum ceteris dominantem et interius » ordinatum, talem poneret, quæ in dogmate sacrorum » omnium liberorum verteretur. »

Quod de asiaticis illis ideis et decretis circa res Religionis auctores nostri cum Zachariæ asserunt, idem et circa politicas ipsum sequuti tradunt. Reformationis, ajunt, erat ex populorum germanorum constitutionibus « illud additamentum asiaticum expellere, quod e jure Ecclesiæ Romano-Catholicæ, » fundato in lege mosaica, acceperant, ... reipublicæ cum » Ecclesia unitatem tollere, potestatique regiæ fundamentum aliud quam auctoritatem quamdam et jus a Deo regibus et principibus terræ tradita, tribuere; » — in cujus rei comprobationem provocant ad jus resistendi principibus a Luthero prædicatum, ad rempublicam Batavorum, ad Britanniam ipsiusque antiquam, sed pene jam obrutam, post multa certamina super fundamento libertatum populi mirabiliter denuo exstructam constitutionem; hæc autem omnia opponunt doctrinæ de jure regum divino, de cæca subjectorum obedientia, de omnino repudianda qualibet absolutæ regum potestatis temperatione.

Jam vero cum hac questione intime, secundum auctores nostros, cohæret illa alia de amborum celsissimorum et gravissimorum quæ exstant corporum, Ecclesiæ nimirum et Universitatum, juris publici rationibus vel mutuis vel cum vi publica. Æque autem juxta eos constat quæstionem hanc

„ modo vere convenienti usu solvi non posse, nisi in civi-
 „ tatibus illis, in quibus ingeniorum liberorum juriumque
 „ popularium decretum lege prima agnitum sit, id est in
 „ nostris protestanticis, constitutionalibusque, quæ vocan-
 „ tur, civitatibus. Omnes enim illæ singulæ, quotquot sunt,
 „ considerationes ad alterutram hanc tandem aliquando
 „ conditionem revocantur. Aut nostræ Germanicæ Univer-
 „ sitates, quales a Reformationis, quæ ab illis profecta
 „ est, temporibus, usque ad ineunte seculo nostro liberatam
 „ Germaniam sese conformarunt, perficiendæ sunt secun-
 „ dum nostræ ætatis studia, dogmata videlicet progressus
 „ et comitorum in republica condendis legibus partici-
 „ pantium. Aut *ultramontanæ* servilique de hierarchia et
 „ absoluta potestate sententiæ, *obscurantismo* hebetanti-
 „ que doctrinæ, tamquam mera pro civitatis et Ecclesiæ
 „ servitiis instituta pædagogica, juventutem academicam a
 „ se more austriaco efformatam ut obsequentia instrumenta
 „ tradent. „

Protestantismo præterea dicunt rempublicam non om-
 nium potestatum summam quamdam esse complexionem, sed
 juxta eum res et potestates quasdam non inferiores existere,
Religionem, disciplinas, artes, quæ quidem bona producere
 potestas civilis nequeat. Ex hac vero Ecclesiam inter et
 rempublicam separatione, ex his bonis quibusdam altissimis,
 hominibus quia homines sunt propriis, nexu necessario
 sequi dicunt jus absolutæ credendi profitendique quæ in
 rebus Religionis placuerit libertatis singulorumque propriam
 in his auctoritatem, quum neque protestantismus, neque
 Christiana Religio sacerdotalem ordinem agnoscat ullum,
 sed magistros doctrinæ religiosæ tantum, sacrarumque cæ-
 remoniarum magistratus, quumque sententia protestantismi
 prima ea sit, Protestantem per semetipsum omnia tentare.

„ Ex his omnibus, » ita pergunt Rotteck et Welcker,
 „ totius Germaniæ Universitatum propria et præcipua nota,
 „ *academica*, quæ dicitur, *libertas* se exhibet, simul ex ipsis
 „ doctrinæ genti Germanicæ Religionique Christianæ, Pro-
 „ testantibus præcipue, propriæ visceribus proveniens. »
 Hæc vero libertas juxta ipsos præ rebus ceteris vario modo
 rationes spectat magistrorum. Hic primo loco habetur *docendi*
libertas generaliter accepta, eaque, sicut libertates politicæ,
 non effrena quædam, sed ejusmodi ut magistris in tractanda
 quam ipsi elegerint disciplina nulla docendi præscribi possit,
 neque ab Ecclesia neque a republica, aut ratio aut doctrina;
 interior præterea exteriorque prælectionum ordo, quo tem-
 pore, qua methodo, quibus insistendo legant, magistrorum
 arbitrio commissus sit. Magistrorum vero libertas academica
 conditionem quoque eorum respicit, quatenus membra sunt
 illius quæ dici potest doctorum virorum scriptorumve civi-
 tatis. Debent, haud secus ac ceteri auctores quicumque, jure
 frui, de omnibus rebus, nihil tamen falso asserentes, judi-
 candi illasque improbandi. His accensenda est libertas abso-
 luta qua gaudeant in edendis facultatum sententiis (*Facul-
 tätsgutachten*); quæ judicum judiciorumque generali libertati
 omnino respondet, hæc tamen omnino amplitudine superans.
 Huic libertati addunt varia magistrorum jura. Res vero
 miranda! de omnibus ipsi statuunt ea vel omnino circum-
 scripta et imminuta jacere, vel prorsus abiisse, dum medio
 ævo libere exercerentur. Ejusmodi sunt jus illud insigne ad
 dignitates vel gradus academicos admittendi (1), mos dirigendi
 acta ad juris facultatem, ad theologicam consultationes, ut
 responsiones haberentur. Institutum autem docentium pri-
 vatorum (*Privatdocententium*), quo aliud antiquum magis-

(1) Salva tamen Cancellarii potestate.

trorum jus libere sibi in suæ facultatis campo disciplinam quam traderent eligendi servari debebat, jam fere ex appositis conditionibus ab hæc libertate decidisse pronuntiant.

Post magistrorum, studiosorum juvenum Rotteck et Welcker describunt libertatem, alium illum juxta ipsos Reformationis quæ dicitur splendidissimum fructum, quo libertas academica perficitur. Constitui eam primo quidem dicunt *libertate studendi* (*Studirfreiheit*): id est, ipsorum studiosorum juvenum de cunctis suis studiis libero arbitrio et ordinatione. Huc jam libera, universim saltem loquendo, inter varias Universitates optio annumeranda est. Ex hac libertate præterea omnibus Universitatis studiosis omnino permissum est, quot, quales, quorum magistrorum, quonam ordine, quanam assiduitate, quibus privatis concomitantibus studiis, prælectiones ibi traditas audiant, quas laboris relaxationisque moras disponant, quo modo et mensura opportunitate animum quaquaversum in Universitatibus excolendi utantur necne. Bona consilia ne absint, immo ipsæ Universitatum rationes hisce dandis abundantem præbent locum, sed vel minimum quodvis coercionis vestigium, quævis, etsi vix percepta, auctoritatis externæ efficientia perniciosa est.

Tandem cum discendi libertate universa studentium quæ vocatur libertas (*die sogenannte studentische Freiheit*) connectitur, vitæque Universitatum protestanticarum in Germania studentibus propria (*das deutsche Studentenleben*). « In mentem hic revocandum est, ajunt, sicut ex bellis Religionis et absoluta continuoque crescente principum potestate universa populi publicæque Germanorum vita ultimis seculis omnino morbida evaserat, ita Universitatum quæ neque magistrorum neque discipulorum vivendi morem secundum rectam ipsius notionem, quibusdam horum institutorum egregie exceptis, emersisse.... Ut

» protestantica ecclesia per illud quod dicitur *Systema terri-*
» *toriale*.... in reipublicæ ancillam abierat, ita et Universi-
» tates in mera reipublicæ instituta, secundum pejorem
» vocis significationem. »

Dolent porro Rotteck et Welcker, permulta auctoritatis
publicæ decreta severissima huic academicæ docendi, dis-
cendi aliorumque quæ vidimus libertati atque ita propriæ
juxta ipsos Germanicarum Universitatum indoli vulnus
acerbissimum intulisse. « Gravissima, ajunt, idcirco hodie
» est necessitas.... ut reeducatur secundum modum tempo-
» ribus nostris apte accommodatum ista Universitatum pro
» corpore proprio constitutio, vel saltem diligentissime pro-
» videatur omnium illius libertatis, proprietatis ac juris, quæ
» in sinu ipsarum nondum perierunt, partium conservationi. »

Seipsos igitur auctores nostri præclare refellunt, et rem
nostram curant. Profecto si medii ævi catholicarum Uni-
versitatum liberam constitutionem et in res ac negotia sua
propriam auctoritatem, si magisterii conferendi munus
jurisque docendi concessionem, si sententiarum academia-
rum in publicis negotiis edendarum ac consultationum circa
juris vel theologiæ quæstiones recipiendarum et dirimen-
darum jus, antiquitus continuo exercitum, si hæc igitur
omnia potestas civilis vel sustulit vel sibi arripuit, in studio-
sorum vero societates pro libitu prorsus proprio maxima
severitate feratur, — libertatem illam auream, quæ sit
nobilissimus pseudo-reformationis fructus, alteque ducendi
ingenia quæ ab ipsa sola produci potuerit justissima causa,
longius jam et secundum momenta vere essentialia abiisse
fatendum est.

Libertas quidem magistrorum quascumque sententias pro-
ferendi, quascumque docendi doctrinas, istis non attingitur,
ut nec studiosorum juvenum facultas quam absolutam aucto-

res nostri volunt tum eligendi magistros doctrinasque, tum quæcumque circa studia propria ac vitam disponendi; quamquam non parvam hæc libertas imminutionem patitur ex lege fere omnium jam istorum regnorum omnibus statuta, ut partem satis magnam temporis studiis Universitatum destinati in aliqua Universitate patria consumant. Quum autem argumentum illud absolutæ docendi discendique quasvas doctrinas libertatis propius ad verum, quod inter diversa Universitatum genera intercedat, discrimen referatur, auctorum nostrorum de ea assertionem non negligamus.

Libertatem igitur illam uti supremum Universitatum dogma ipsi proponunt. Momentum ejus internum in antiquis hujusmodi institutis per methodum doctrinamque scholasticam depositum indicant, externum autem per vim auctoritatemque cum quibus Universitates præpollentesque varii earum doctores schismatis præcipue temporibus Pontificis Romani potestatem, et hoc ipso totam ex asiaticis ideis ac moribus traductam ac usurpatam hierarchiæ ecclesiasticæ constitutionem convellerint, cœcam necessitatisque fidem enervaverint, et viam straverint absolutæ rationis dignitatisque humanæ per Reformationem, cujus ipsæ Universitates pars magna fuerint, liberationi. Reformatio vero rursum populos emancipando a servitutis ideis, usibus et vita, Revolutionem, compedum antiquorum mediique ævi cancellorum vindicem induxit: Reformationis etenim tota vis interna, illius veluti forma ac anima, auctores nostros si audias, libertas est, libertas sentiendorum, profitendorum ac docendorum, libertas publica ac privata, libertas in singulis institutis illorumque vivendi ac vigendi ratione: in Universitatibus igitur, earum doctrina, magistris, discipulis, moribus, pro præcipuo horum institutorum in hominum societate loco, vere præcipua.

Profecto, licet laudis a se philosophiæ ac theologiæ scholasticæ tributæ vim auctores contra ipsum hujus doctrinæ finem intentum, obsequium videlicet Ecclesiæ per impensissima ingenii servitia præstandum, convertant, gaudere tamen licet nos ita liberari a terrore incusso per ea quæ supra dixerunt de obscurantismo et hebetanti doctrina, cui subjiciatur qui protestanticarum Universitatum absolutæque quamlibet doctrinam proferendi libertatis rationes, quas illarum esse contendunt (1), suas facere non sit paratus. Crescit vero hocce gaudium ex concessis circa libertatem, nunc desideratam, tunc possessam, constitutionis propriæ, auctoritatisque et ponderis in negotiis publicis ac scientiæ, in conferendis summis docendi ac doctrinæ honoribus et magistratibus, in docendi doctorum proprio jure. Quod vero ad ipsam de doctrinæ methodique scholasticæ efficientia sententiam spectat, et ad Universitatum pro adducenda ac veluti promovenda pseudo-reformatione seculi XVI operam, distinctione aliqua simplici totum negotium ultro perspicitur.

Doctrina hæc et methodus in philosophicis quidem omnis generis quæstiones liberrime sane tractabat atque tractat, et in illis ingenium exercet, sed hac conditione ne unquam veritates quas docet Ecclesia, utpote altioris ordinis, divini nimirum, certitudine constantes, oppugnet. In theologicis vero iisve quæ de catholica Religione sunt non habet nisi finem fundamenta Fidei agnoscendi, declarandi quantum fieri potest Fidei dogmata, quæ circa ipsa mysteria intelligi possunt rationibus quæsitis congruentiæ investigando, tollendo

(1) *Contendant*, inquam. Notum enim est qua sollicitudine in ipsis mixtis, ut vocantur, Universitatibus aditus cathedræ Catholicis præcludatur, quantis vero vexationibus et insectationibus sæpissime exponantur qui catholico animo ac verbo ibi docent.

ratione ea quæ ratio minus instructa sæpe opponit, veritates posteriores quæ ex revelatis singulis vel mutuo collatis decurrunt stabiliendo; verbo, totum veritatum quæ ad Religionem spectant thesaurum, quantum fieri potest nititur agnoscere, tueri, in lucem proferre, communicare (1). Hæc studia, hos conatus Ecclesia benignissime semper suscipit, omni genere encomiorum et confirmationis tam disciplinam ipsam quam ipsius præcones prosequendo, illamque ut nobilissimum saluberrimumque opus commendare non desiit (2).

Hæc utique philosophiæ ac theologiæ methodus, vel in

(1) Tres sanctos hic adduxerim S. Hilarius, cujus locum S. Thomas circa hæc et ipse laudat: « Et insere te, » inquit, « in hoc secretum, » et inter unum ingenitum Deum et unum unigenitum Deum, arcano » te inopinabilis nativitatis immerge. Incipe, procure, persiste; etsi » non perventurum sciam, tamen gratulabor profecturum. Qui enim pie » infinita persequitur, etsi non contingat aliquando, tamen proficiet » prodeundo (a). »

S. Anselmus vero hæc tradit: « Nullus quippe christianus debet disputare quomodo quod catholica Ecclesia corde credit et ore confitetur » non sit; sed semper eandem fidem indubitanter tenendo, amando et » secundum illam vivendo, humiliter, quantum potest, quærere rationem quomodo sit. Si potest intelligere, Deo gratias agat; si non » potest, non immittat cornua ad ventilandum, sed submittat caput ad » venerandum (b). »

S. Thomas eandem sententiam sequentibus tuctur atque declarat: « Humana igitur ratio, ad cognoscendum fidei veritatem, quæ solum » videntibus divinam substantiam potest esse notissima, ita se habet » quod ad eam potest aliquis veras similitudines colligere; quæ tamen » non sufficiunt ad hoc, quod prædicta veritas quasi demonstrative vel » per se intellecta comprehendatur. Utile tamen est ut in hujusmodi » rationibus, quantuncumque debilibus, se mens humana exerceat, » dummodo desit comprehendendi vel demonstrandi præsumptio; quia » de rebus altissimis, etiam parva et debili consideratione, aliquid posse » inspicere jucundissimum est (c)... »

(2) Cf. ex. gr. SS. D. N. Pii IX lit. 21 dec. 1865 ad Archiepiscopum Monacensem.

(a) *In libro de Trinit.*, l. II, c. 40.

(b) *De Fide Trin.*, c. II.

(c) *Summa contra Gentes*, c. VIII.

quæstionibus rationis mere naturalis, vel in dogmatis tum declaratione tum propugnatione, circa celsissimas difficilimasque considerationes, ubi tenuissimis distinctionibus pro re bene perspicienda et errore vel vitando vel redarguendo opus est, sæpissime versatur; pars autem ea longe principalior erat totius mediæ ævi disciplinarum philosophicarum ac theologicarum studii. Ingenii aciem quum maximam exigeret, exercitationes variæ, fere omnes per modum utrimque discutiendi quæstiones, toto studiorum tempore illam indefesse sæpiebant, in hasque, quum nil intellectui sit jucundius quam nobilissimi generis veritates perscrutari, ventilare, quantum fieri potest intueri ac tueri, vero fervore homines rapiebantur.

Sub Ecclesia, sub Fide igitur et pro illius amplissimo bono quantum fieri possit omnia scrutari ac declarare doctrinæ nostræ scopus est et erat, sed ut amplissima bona majoribus sunt abusibus exposita, ita mens altissima quæ intuetur, exerceturque in illis, si humilitatis ac piæ in Ecclesiam subjectionis studium mittat, facile vel intellectus sereno lumine vel cordis recto sensu orbatur, prorsus immo aliquando decedit, ac quæ in Fidei obsequium erant proposita ac suscepta, in illius detrimentum vertere potest: en variarum hæresum locum ac originem. Si vero jam Fides multorum in hominum societate animos ex variis rerum adjunctis naturalique corruptela minus strenue possideat, moresque complurium si minus firmi, si pravi facti sint, tunc istud investigationis studium, in ipsis ab Ecclesia abscissum, contra illam non raro insurget, et latius poterit latiusque vagari. Ut duobus scholasticis concludamus verbis, scholastica itaque doctrina Ecclesiæ formaliter tota fuit dicata, occasionaliter aliquibus præbuit locum extremum prævaricandi decidendique ab ipsa.

Ratione haud dissimili ea se habent quæ Rotteck et Welcker de Universitatum efficientia in convellendam Romani Pontificis auctoritatem totiusque ordinis ecclesiastici asiaticam et perversam constitutionem effantur. Verum quidem est nonnullos Universitatum doctores legatosque seculis pseudo-Reformationis seculo proximis Romani Pontificis infallibile de rebus Fidei ac morum iudicium infitiatos fuisse, illum conciliis inferiorem pronuntiasse, et ab his Romanos Pontifices posse deponi propugnasse. Quinimo verum est, aliquot doctores sic agentes videri posse partes fere gessisse Universitatum, saltem si locum eminentem spectes quem in illis obtinebant. Sed si quis tempora consideret, ipsumque illorum doctorum se gerendi modum, tantum abesse perspiciet ut infensum Ecclesiæ animum habuerint, ut potius inconsiderato quidem, nimis vehementi, superbia aliquando commisto, sed tamen ex eorum voluntate in Ecclesiæ bonum nitente studio ducti ita egerint. Omnium tunc animi, cónatus et vota eo tendebant ut schisma tolli posset. Pontifex vero exstabat contra Pontificem, resque in mediis ævi turbis eo perspicuitatis nondum devenerant, ut fidelibus absque dubio de vero Pontifice constare posset: ipsi aliqui Sancti in diversas ab invicem sententias abierunt (1). Varia tamen pro componendo per ipsorum duorum antistitum voluntatem et facilitatem dissidio frustra tentata fuerant, et quum duo essent, vice unius, summi iudices et inter eos ipsos de eorum auctoritate lis moveretur, non pauci omnia studia eo contulerunt, ut aliquod competens indicaretur tribunal, cuius auctoritate id imponeretur, quod ab illorum leniori pacis obsequio obti-

(1) Fere supervacaneum videtur notare isto tempore Romanum Pontificem nequaquam formaliter negatum fuisse ut caput Ecclesiæ; dubium versatum fuisse circa hominem qui ipse verus esset Romanus Pontifex. Institutum ipsum sub lite non erat: schisma erat materiale, non formale.

neri non poterat. Hinc omnes illæ controversiæ de infallibili judicio Pontificis, de superiori aut Pontificis aut Concilii auctoritate, ex animorum naturali in prosequendis arduis negotiis æstu aliisque hujusmodi causis non absque gravi scandalo aliquando motæ atque propugnatae. Ramus igitur sæpe malus ex commistione malorum humanæ rei propriorum elementorum, radix vero sancta; et si inconsiderata quædam contentio Pontificem minuere minabatur, illud non erat nisi ut intacta et sancta remaneret Ecclesia.

§ 4. J. A. Möhler.

In jam laudatis *Considerationibus circa relationem historicam intercedentem inter Universitates studiorum et rempublicam*, cl. Möhler sub alio respectu Universitates considerat, illarumque cum republica vices pro more suo subtili ac ingenioso declarat.

Primum quidem notat, quamcunque rempublicam, donec ad sui culmen pervenerit, eo interne pelli, ut se ipsam perficiat, a gradu quodam inferiori ad altiorem semper ascendendo. In hoc vero probe observandum est, cujusvis ejusmodi progressus temporis ope assequendi rationem in ipso rerum anteriori statu, velut in germine et causa quam virtutalem dicerent scholastici, vere contineri. Hoc posito, cl. auctor dicit Universitates et quæ ab ipsis sunt peragenda, non nisi in maturioribus jam civitatibus exoriri posse. Quævis enim civitas dum exoritur primo loco internam externamque suam ipsius securitatem in tuto collocare debet, varia, collectantia sæpe, quæ sibi insunt elementa ordinare, in semetipsa paullatim recte constituenda tota occupari. Quod dum temporis lapsu fit, multæ ideæ novæ ac cognitiones, dissipatæ primum, neque altioris, mox tamen

nobilioris generis, circumferuntur, congregantur, conformantur, ævoque semper progrediente, in disciplinas jam et artes, earumque scientiam coalescunt; falsissime quis doctrinæ solius in vitam, negata vitæ in doctrinam, vim profiteretur.

Universitatum vero est (1) omnes has notiones cognitionesque sparsas, per gentis vitam, labores, pericula, certamina interna vel externa præparatas in se colligere; collectas autem et concoctas in cunctas reipublicæ partes remittere. Quam infinitis fere moris, priusquam hæc instituta enasci possint, opus sit, ex consideratis singulis disciplinarum generibus el. auctor ostendit; quantis, ex. gr., ut ex rudi sui que veluti nescia forma jus ipsum certas primum rationes certosque modos induat, naturali quodam suo loco cuncta, et privata et publica, collocet, et ad tantum sui ipsius proventum, tantam adeoque claram, quam dicam, in populo sui conscientiam evectum sit, ut vel de conscribendo illo colligendoque in corpus aliquod cogitetur.

Exinde autem Universitatum cum republica totaque reipublicæ vita quam maxime intimæ rationes colligendæ sunt. Auctori nostro hæc immo verba non sufficiunt: « Secundum » hunc, inquit, quem vidimus, progressum, Universitates » non rationes solum habent cum republica, quasi extra » illam essent constitutæ, ambæque juxta invicem tantum » existerent: potius inter nobiliora reipublicæ corporis » membra ut partes ipsius recensendæ sunt, ita quidem ut » si vera reipublicæ notio per partes explicaretur, Univer- » sitas ut membrum ipsius constituens reperiri deberet. Ut » enim oculus habere intimam cum hominis corpore rela- » tionem parum definite diceretur, quum ad corporis ipsius

(1) Cf. supra, p. 53.

» notionem perficiendam oculus requiratur, ita etiam parum
» recte Universitatis ad rempublicam relationem modo
» prædicto quis exprimeret. Academicæ enim quæ dicun-
» tur disciplinæ, quum repercussus tantum splendor sint et
» manifestatio excelsior universæ illius, quæ in republica
» existit culturæ, quomodo quiddam esse possent a repu-
» blica separatam, quomodo gloriari possent de sola aliqua
» juxta rempublicam existendi ratione? Missa fiat universa
» illa reipublicæ cultura, et ne cogitari quidem potest Uni-
» versitas. Ad pulcherrimas, porro, animorum culturæ
» proprietates pertinet, ut ipsa de asservanda se et, quam
» maxime fieri possit, amplianda vere sollicitissima sit.
» Quando igitur in quadam republica ingeniorum cultus
» bonum commune factum est, tunc illa respublica, ut talis,
» secundum quamdam ipsi rerum naturæ inhærentem neces-
» sitatem, cultus illius curam negotium suum faciet; — aliis
» verbis, doctrinæ cultusque illius instituta partes fiunt cor-
» poris et compaginis reipublicæ. »

« At vero, » ita pergit auctor, « contigit hac in re quod
» miremur, ut nempe antiquissimæ Universitates maximam
» partem per varia secula prorsus non essent instituta
» reipublicæ; quare ingenium individuum cum genio his-
» toriæ ex inopinato pugnare reperitur. Quis erit hujus
» repugnantæ solvendæ modus? »

Quæstionis enodationem nimis facilem auctor indicat, quum, comparatione instituta inter disciplinarum in illis Universitatibus declarationem et ævum istud ipsum, isti locum huic fere inferiorem tribuit. Disciplinas illas tunc longe maximam partem nonnisi extraneis quibusdam reliquis a remotis et remotissimis temporibus traditis constitisse docet; ævo vero quod tunc erat vel minimam juxta illas producendi vim prorsus fere abjudicat. Hoc de juris-

prudentia dicit, hoc de scientia medicâ. Prior quidem, ait, jus populi (Romani) quod a multis jam seculis abierat, tractabat; jus vero publicum, altiori modo tractandum, quum ipsæ publicæ rationes in incunabulis tantum essent, fere non exsistebat, jus autem civile proprie dictum (*Landrecht*) se solummodo effingebat, nec ex ulla parte maturum; scientia vero medica, nihil, si fieri poterat, immutato, traditiones solum antiquissimas Græcorum, Romanorum et Arabum servabat docebatque. Pergit autem ut sequitur:

„ In theologiæ quidem, quæ cum philosophia unum erat,
 „ tractatione, non tantum characterem proprium, præ aliis
 „ disciplinis majorem, sed vere in se insignem detegimus;
 „ tradita tamen fuerat et culta in institutis quæ a vita
 „ publica veluti præcisa erant, et certe cum hac quam
 „ paucissimas liceret vicissitudines gerebant, atque tum
 „ præcipue excellabant in ampliandis disciplinis et doctrina,
 „ quum in abditissimam solitudinem secederent.... Neces-
 „ sario separata et inaccessa (*claustra*) esse debebant si
 „ universim aliquid vulgo præstantius esse studerent; quem-
 „ admodum etiam postea eadem necessitate eorum *sepa-*
 „ *ratio* cessavit, id est nihil ipsa sibi *peculiare* exhibebant,
 „ sed in rem communem dissolvebantur, quando doctrina-
 „ rum cultura facta fuerat communis. His ita se habentibus,
 „ istorum theologiæ institutorum nec respublica ullam rati-
 „ onem habebat. Sed præterea ipsa theologiæ materia,
 „ Evangelium scilicet sub specie doctrinæ ecclesiasticæ, a
 „ pluribus jam seculis intra suos terminos sibi vivebat,
 „ antiquior tempore quod tunc erat; et novæ doctrinam
 „ evolvendi methodi, quæ recentis fuissent temporis atque
 „ efficacem in res universas influxum exercuissent, nondum
 „ erant exortæ. Qui igitur respublica, ut talis, Universi-
 „ tatem produxisset? Respublica scilicet, quæ theologiæ,

» philosophiæ , jurisprudentiæ ac medicinæ , et maxime
» doctrinæ de reipublicæ œconomia tractantis experts
» erat?... Quum autem.... scientia ima civitatis nondum
» penetrasset , quum nullo adhuc modo intimum ipsius , et,
» ut ita dicam , personale patrimonium esset , instituta quo-
» que scientiæ tradendæ destinata prorsus externas tantum
» cum civitate rationes habere poterant , nullatenus vero
» ipsi esse propria. Hinc Universitates diu fuerunt corpora
» omnino propria sui que juris , administratione prorsus
» separata utentia. Ne multa , ut scientia extranea adhuc
» erat civitati , ita etiam quæ ipsam repræsentat Univer-
» sitas : ut altior cultura adhuc erat extra civitatem , ita
» instituta quoque culturæ. Disciplinarum desiderium non-
» dum erat commune seu civitatis , sed privatum tantum ;
» quare et Universitates quodammodo privata tantum erant
» instituta. Ex republica non prodierant , unde neque in
» reipublicæ corpus erant receptæ....

» Respublica igitur , secundum ipsas quas cum disciplinis
» habebat rationes , exteriori tuendi jure contenta erat : ne
» exteriores quidem subsistendi opes porrigebat.... Pro bono
» quod quis non æstimat , nec sumptus suscipit.

» Cur res ita procedere potuerint causa erat duarum
» societatum simul existentia , quarum una , nempe Eccle-
» sia , multa secula pervadentem historiam ostendere pote-
» rat ,.... et in mediis etiam rebus vel maxime adversis
» doctæ culturæ desiderium et indigentiam semper custo-
» dierat , dum altera , scilicet respublica , e magnis rerum
» eversionibus laboriose vix prodiens , teneros adhuc annos
» agebat. Inde in adolescente etiam republica cernere sub-
» inde erat instituta quæ nonnisi in virilem maturitatem
» adepta jure expectari possunt ; inde etiam contigit ut
» hæc instituta , in sinu civitatis existentia , civitatis tamen
» instituta non essent....

» Verumtamen fieri neque licebat neque poterat, ut
 » scientia civitati maneret externa : revera semper magis et
 » profundius in istam penetravit.... Quoad hæc justissime
 » sustineri posset Universitatum, ipsis licet insciis, ope-
 » ram eo tetendisse, ut tum quidem scientiam in ipsam
 » imam civitatis vitam inducerent, tum vero etiam sese ab
 » injucunda illa separatione liberarent, intrarentque in
 » ipsum civitatis corpus et compaginem.... Continuo magis
 » ab eo scientia recessit, ut mera esset ex antiquis tempori-
 » bus accepta traditio;.... manifestius in dies vivum, pro-
 » prium simulque longe uberiores existendi modum in civi-
 » tate assequeretur. Illius veluti civis facta est, et, semper
 » profundiores radices in illam immittens, non e solis rebus
 » præteritis, verum etiam ex ingenio ac feracitate præ-
 » sentis temporis nutrimentum jam accipiebat. Locum de-
 » nuo sibi vindicantur eæ quas rerum natura postulat vitam
 » inter scientiamque rationes, et, uti hæc ex universa quæ
 » se pandebat vita hauriebatur, ita neque Universitas,
 » locus quippe quo universa scientiæ dona congregantur,
 » civitati extranea remanere poterat.

» Simul autem tempus advenerat, quo civitas ex propria
 » sciendi copia Universitates ipsa creasset, ut etiam illarum
 » jam existendi modus secundum intimam sui naturam a
 » priori diversus erat, et sola illarum species externa ad
 » antiqua tempora referri poterat. Universitas quæ nunc
 » secundum substantiam suam in civitatis corpus non
 » transisset, ab ævo abalienata, necessario huic fuisset
 » postposita pertineretque ad dimissam jam culturam. Sub-
 » stantiam vero accidentia semper sequuntur, interiorum
 » rationem exteriora induunt. »

Hæc exsequens Möhler duos temporis nostri eventus ex-
 tollit quorum maxima efficientia fuerit in rationes inter doc-

trinam et civitatem, atque exinde inter hanc et Universitatem intercedentes. Eorum primum notat perspicuam jam factam de civitate notionem, quum medio ævo de hujus essentia fere non haberetur nisi sensus et intima quædam ista opinio, quod ipsa sit societas divinæ originis; thesaurus quidem, sed tunc præclusus. Eum autem commenta scholæ quæ dicitur *du contrat social* aperuerunt. Hæc quum omnes societatis rationes ex quodam hominum contractu, nullo mutuo prius vinculo colligatorum, proficisci contenderet, per vim contrariam veritatis notio jam clara ex antiquo recto illo sensu emersit. « Inter maximos philosophicæ » disciplinæ de rationibus publicis progressus ille erat, quo » perspexit hominem secundum quælibet sui momenta non- » nisi in civitate excoli posse, ipsa itaque prisca et propria » sui constitutione eum magnæ illi communique in civitate » vitæ destinari; hanc igitur in necessitate tum mere » humana tum divina fundari. Accessit ulterior ipsarum » juris et contractus notionum intelligentia, qua hæ civi- » tatem jam existentem ponant.

» Per hunc progrediendi ordinem civitas ad veram rationis » notionem demum evecta est, ad plenam, ad sui scientiam, » sed illico quoque et eo ipso scientia ad civitatem et in » civitatem pervenit.... Postquam.... homines usque ad » rationis notionem, usque ad æternam civitatis ideam » ascenderunt.... postquam intellexerunt, data hominis, » et civitatis ideam dari, postquam probarunt istum fines » suos altissimos, ipsosque præ reliquis, non posse nisi in » civitate exsequi, civitatem igitur a scientia omnino re- » quirere: tum quidem, ex ipsa rerum natura necessitas illis » oriri debuit ut ipsarum mutuæ, eousque externæ, vices » in intimam rerumque essentiam attingentem necessitu- » dinem transirent.... Ad talem veluti plenam sui con-

„ scientiam provecta respublica ipsa quoque agnoscit sibi
 „ doctrinam æstimandam, æstimandamque propter semet
 „ ipsam esse.... Novit etiam civitas ejusmodi inter Uni-
 „ versitatem universamque patriam subsistere rationem
 „ educationis, tenerrimam igitur aliquam, homines cum
 „ hominibus conjungentem; rationem inquam, in qua pecu-
 „ liares respectus fundantur, et quæ academicum magistra-
 „ tum, quantamcunque ex una parte cum ceteris civitatis
 „ magistratibus similitudinem habeat, modo omnino singu-
 „ lari considerare docet.... Aliis verbis: scit civitas illa
 „ novis juribus nova jungi officia, altiorique sui ipsius
 „ sui que finis scientiæ fortem, puram et generosam volun-
 „ tatem comitem esse debere. „

Secundum magnum eventum qui in rem nostram efficaci-
 ter egerit, indicat auctor politicas, quas vocant, *Constitutio-
 nes*, propter præclarius majusque inde factum momentum
 libertatis quæ ipsa quoque homini ingenita est, ac omnibus
 ejus, nobilioribus præcipue, rationibus veluti necessaria.
 Sentiebatur ubique pro libera expeditaque scientiæ cultura
 certam quamdam libertatem exteriorem postulari. „ Quanto
 „ vero rudiores erant populi, tanto rudiores quoque cancelli,
 „ quibus contra suam barbariem scientes circumdabant.
 „ Quanto cultiora tempora fiebant et civitates, tanto amplius
 „ illorum cancellorum rudes formæ in mitiores et subtiliores
 „ immutatae sunt.... Sicut igitur absque dubio scientia quo-
 „ que anterioribus Christianæ historiæ seculis libertatem
 „ suam in tuto collocare ita solum poterat, ut veluti extra
 „ civitatem se sisteret, ita nunc, quum libertas vera ac
 „ legibus facta in civitatem transiisset, ipsa quoque scientia
 „ cum illa intime uniri debebat. Scilicet *Constitutiones* intrin-
 „ secam priorum inter civitatem et doctrinam, ideoque
 „ inter civitatem et Universitatem, rationum mutationem

„ inducere necesse erat. In civitatibus *Constitutione* caren-
 „ tibus vix concipi potest Universitas quæ civitatis ipsius sit
 „ institutum; contra vero in civitatibus ea instructis vix
 „ concepitur Universitatis a civitate separatio. Sic omnino
 „ immutatum temporum ingenium paullatim cuncta penetrat,
 „ cuncta alio novoque more constituit, neque quidquam
 „ ipsius invictam virtutem effugere potest. In civitate con-
 „ stitutionem habente Universitas mediæ ævi rationes asser-
 „ vans nonnisi ex socordia persistere posset, continuaque
 „ quædam criminatio exstaret, non vere et re vigere con-
 „ stitutionem. Si constitutio jam in vitam transierit, Univer-
 „ sitas, ut civitatis institutum, certa eaque ingenii et animi
 „ ratione, infinite liberior ac prius esse debet; quod vero si
 „ locum non haberet, id non ut profluens ex tali dogmate
 „ sed ut effectus alicujus contentionis constitutioni contra-
 „ riæ qua dirigerentur magistratus hæc negotia moderantes
 „ considerandum foret. Sed simul ad mentem revocandum
 „ esset nonnullam quoque antiqui moris Universitatem ali-
 „ quoties per ætatem a somno fuisse prohibitam, et cum
 „ specie libertatis externæ gravissimum omniaque oppri-
 „ mens internum imperium egregie sociasse. „

Supremum quod toti huic præclari auctoris disserta-
 tioni momentum subest, repetendum videtur a notione quam
 ipse de civitate suscepit, et quam, salvo honore tanto
 nomini debito, falsissimam et perquam perniciosam esse
 existimamus.

Nexum qui inter gentem et auctoritatem quæ illi præest
 subsistit intimum esse debere ultro damus, et quo intimiores
 sint inter utramque rationum et studii mutui vicissitudines,
 eo solidiorem effici tum pacem tum libertatem singulorum
 et publicam. Libenter igitur profitemur magna et altiora
 hominum societatis commoda, si sibimetipsis modo vere

conducenti providere nequeant, aptissime opibus et adminiculis publicis adjuvari. Præterea, quum ejusmodi commoda non singula omnino separata subsistant, sed mutuis variisque necessitatibus ad invicem referantur, hominesque qui illis vel inserviunt vel quibus ipsa præcipue destinantur nec ipsis nec sibi solis vivant, sed in alios homines et res alias permultis astringantur officiis vel juribus gaudeant, bene a lege certi limites et rationes externæ præscribuntur, quibus servatis ordo rectus, justitia mutua, publica pax in tuto ponantur. Immo ulterius procedentes, omnino non negamus commoda ejusmodi, si sibimetipsis ex hominum libera vi ac virtute regendis ac administrandis pro rudiori culturæ statu vel pusillo hominum ingenio imparia sint, a lege ordinanda, a potestate publica procuranda et gerenda apte assumi. Hominum enim societatis est, vel religiosæ vel tantum humanæ, eis homines instruere, quibus naturam suam universam, et privam et socialem, expleant, si sponte sua id præbere ipsi non possint. Sed hæc sufficiunt. Paternæ exinde nobis sunt potestatis publicæ cum gente rationes; quinimo libenter illam videmus, licet in fastigio suo stabilem ac firmam, ex gente tamen ipsa vires, auctoritatem ac moderamen assumere, gentem veluti in illam excrescere. At vero unum idemque non sunt: aliud est connecti, aliud confundi, aliud quod auctoritate protegitur, aliud quod regitur imperio, aliud lex, aliud libertas.

Ejusmodi potestatis publicæ pro ipsa gente acceptio nobis videtur esse momentum in quo cl^{mi} Moehler tota dissertatio vertitur.

Nova autem non est hæc potestatis publicæ pro natione omnibusque nationis bonis et commodis acceptio. Aliquid quinimo ipsi subest illius cunctis hominibus insiti studii formam rationemque perfectam externam inveniendi ac sta-

tuendi, quæ modo velut absoluto rationes illas ac commoda rerum exprimat, quibus mens ipsa ipsiusque sollicitudo occupatur. Tunc, ultra privas incertasque singulorum opiniones ac sententias, ut notio ac ratio aliqua communis atque superior lex se illi exhibet per potestatem publicam firmata : lex, quæ decreto generali ideas circa quæ ejusmodi commoda et notiones versantur, omnibus jam sacras, observandas proponat : potestas publica, quæ ideis illis vim suam in hominum societate et usu tutam ac sanctam servet. Lex et potestas fiunt ideæ generalis illius, — bonorum, rectorum, idoneorum — sanctio et auctoritas : bonum et rectum jam in hominum societate modo vere publico, omnibus patenti et perspicuo, omnium bono conferenti, a privatorum vicibus et fluctibus libero, absoluto vivunt : lex et potestas regnum constituunt ideæ de vero et bono in hominibus latentis.

Hæc igitur legis et potestatis consideratio suberat veteri illi Aristotelis doctrinæ de potestate publica. Idea ejusmodi omnibus, sed modo incerto, communis, vere divina atque humana, idea hæc rationum et commodorum si alicubi existit in aliquo homine pura, sana, non admixta rerum et ingeniorum vulgarium pravis additamentis et erroribus : homo iste signum et jus in se fert potestatis qua idea ipsa obtineat, dux est præfinitus gentis suæ, ut liberum suum et absolutum jus *idea* in illam exerceat. Attamen Aristoteles, vir in omnibus pragmaticus, bene videns varias respublicas per seipsas administrari, nec jure hoc cedere velle favore hominis *ideam* ita possidentis, *Ostracismum* tali civitati in ejusmodi hominem exercendi jus tribuit, ut secundum veterem juris præscriptionem nec civitati invitæ beneficium detur, nec turbarum tamen internarum perpetuus timor sit.

Necessarium autem in ejusmodi sententia non est ut unus

omnino unicusque sit *ideæ* interpres. Quinimo illa per singulos homines aliquo saltem modo sparsa, omnium rationes et commoda perstringente, multo dignius videtur ut in legem transeat et potestatem per nationis veram communemque operam. Inde in civitatibus communiter vocatis *respublicæ* et in regnis quæ dicuntur *constitutionalibus* illius imperium nil minus obtinere potest, ac in terris absolutæ dominationis. Auctor noster solis constitutionalibus illis popularibusve regnis ejusmodi rerum statum, quo unum idemque sit et potestatis et civitatis notio, proprium esse censet. Verumtamen istiusmodi doctrina formam legalem pro perfecta atque *ideali* constituens, in cujuscumque dominationis, sive tyrannicæ, sive mixtæ, sive popularis terris vigeat, libertatis ipsam notionem liberamque civium vitam evertit atque trucidat, commoda vero et rationes quibus formam perfectam induere destinatur turbat atque enervat, homines ipsos vel perpetuos esse legum eversores et reformatores, vel inania mancipia, absque vi, libertate et dignitate efficit.

Cl. Möhler dissertationem suam anno 1829 conscripsit. Tempore illo circa mediæ ævi cultum et constitutionem multa nondum prodierant, quibus altior de illis meliorque opinio invaluit. Porro circa disciplinas credimus eximium scriptorem ex eo non parum errori fuisse obnoxium, quod methodus scientiarum tractandarum omnino communis tunc erat, nec parva commoda exhibens, ut certus aliquis liber seu auctor, bene notus, multis aliorum jam laboribus et conatibus illustratus et comprobatus prælectionibus veluti materia prima supponeretur. Ita auditoribus aliquid certi semper præsens erat; maximam tamen propriamque in tractanda scientia libertatem et investigationem ideo non fuisse exclusas, id ex doctrinæ scholasticæ exemplo supra jam vidimus.

§ 5. *F. J. Busz, Hasel, J. M. Häusle, Fr. Hettinger.*

Cl^{mi} Busz, Hasel et Häusle in operibus et dissertationibus jam supra laudatis, Fr. Hettinger in oratione quam habuit quum Rectoris Universitatis Herbipolensis munus suscepit (1), multa luculenter de Universitatibus disseruerunt. Toti in exponenda et vendicanda catholica rei contemplatione sunt. Varia quidem de discrimine inter vetustissimas recentioresque Universitates tradunt; iis tamen solis paullo immorabimur diversitatis speciebus, quas inter catholicas et protestanticas vel in ipsis catholicis terris a pleno jure Ecclesiae subductas existere censent, rationem propriam summumque Universitatum juxta eos momentum simul aliquatenus collecturi. Aliquibus forsitan cautis, aliquibus additis vel notatis, eorum sententiam breviter referentes nostram fere mentem eodem ipso negotio exhibebimus.

Rem altius auctores nostri repetunt. Considerantes excolendi homines opus proprie esse in illuminando intellectu per verum, in voluntate adducenda ad bonum et in hoc roboranda, verbo, in evolvendis, conformandis, exercitandis et firmandis omnibus viribus tam inferioribus quam superioribus et religiosis, quibus hominis natura ipsaque ejus dignitas constituitur: illo opere veluti peragi et continuari divinam animarum creationem dicunt (2). Hinc autem altissimae auctoritatis, divinae nimirum, notam cl. Busz eruit, quum Dei ipsius opus sit quod continuetur, post lapsum quidem non sponte, sed per alios, auctoritate tamen ad hoc praeditos, et Deus, ad cujus similitudinem homo factus est, exemplar sit ipsius ab homine appetendae perfectionis. Hoc

(1) *Der Organismus der Universitäts-Wissenschaften, und die Stellung der Theologie in demselben.* Mainz, 1862.

(2) Busz, *Die Reform*, p. 15 s.

auctoritatis, auctoritatisque vere divinæ momentum præcipuum est in quo instat cl. auctor. Illud vero, ut ex positis jam concludere est, non a solo perficiendæ voluntatis labore repetit: ipsi quoque vero naturali et unicuique disciplinæ intimum quoddam subesse religiosum momentum cl. Busz ostendere conatur (1), atque ejusmodi quidem quo deficiente neque ultimam suam significationem, neque intellectui et menti humanæ proprium maximumque suum commodum et valorem exhibere ulla possit. Idem argumentum maxima sollertia Hettinger suscipit, et loca ex ipsis paganorum scriptoribus, Platone præ ceteris, de divino sciendi scientiarumque momento laudat, quæ animum vere rapiunt.

Cl. vero Busz, innisus quibusdam gravissimis inter doctrinam Ecclesiæ et Protestantium discriminibus, præcipue circa statum hominis tum ante tum post lapsum, illiusque vel affirmatam vel negatam libertatem et ad bonum aptitudinem, circa magisterium divinum Ecclesiæ, circa Christi gratiam, circa justificationem, atque hujusmodi luce illustrans singula disciplinarum genera, devenit ad statuendam maximam diversissimamque vim quam, in illis considerandis et pertractandis, vel dogmata Ecclesiæ vel Protestantium placita exercent (2).

Veruntamen non de doctrina tantum, de moribus quoque cura habenda est; quam diversa in his exposcant Ecclesiæ et protestantismi rationes in utroque opere rursus exponitur (3), nec desinit cl. Busz usquedum circa omnes fere vel internas vel externas Universitatum rationes discriminis Religionum decretoriam efficientiam patefecerit (4).

(1) *Der Unterschied*, p. 269-317; *Die Reform*, p. 315-339.

(2) *Der Unterschied*, p. 317-381, 388, 399-406; *Die Reform*, p. 339-393.

(3) *Der Unterschied*, p. 363, 386; *Die Reform*, p. 407-415.

(4) *Der Unterschied*, p. 364, 363, 378-393, 406-412; *Die Reform*, p. 393-417.

Ex vi propria protestantismus, si sibi constet, scientiis infensus ostenditur, quum radicitus corruptam doceat ex peccato originali totam animam, intellectum et voluntatem, omnesque actus hominis ex se peccata constituere. Mira vero loca circa scientiæ pretium vel potius malitiam ac vim nocendi ex principibus pseudo-Reformationis patronis auctor noster laudat, quibus probatur hinc quidem quemnam revera ipsi in scientias infensum animum gesserint, illinc vero quanta de Catholicis calumnia, quo de Protestantibus saltem errore, religio protestantica ipsiusque fautores contra Ecclesiam et præ ipsa disciplinarum, litterarum atque artium Mæcenates exhibeantur. Sed verbis addit facta. Ex ipsorum Protestantium testimoniis lapsas ubique jacentesque ingenii et mentis divitias atque instituta, dejectum Universitatum splendorem, dejectam libertatem, corrutam omnino juvenum studentium morum disciplinam, statum proximum barbariæ haud ita post invalescentem Reformationem istam atque ex ipsius efficientia ostendit (1).

Ex prædictis perspicitur pseudo-Reformationem debuisse maximam vim in totam interiorem Universitatum constitutionem et in varias ipsarum rationes exercere. Maxima quippe ac maxime decretoria ipsius efficientia ea ipsa fuit, qua Universitates ab Ecclesia separans, hanc ipsam, ipsas vere informantem virtutem atque potestatem, ab illis sustulit, vitæ illarum internæ atque externæ veluti animam. Hinc manarunt omnes alii effectus. Filiæ Ecclesiæ Universitates usque eo vere matrem victu, cultu, studio referebant. Vere *universalia* erant instituta doctrinæ atque disciplinæ. Omnes scientiæ partes colebant ex fine quidem proximo scientiæ ipsius, bonorumque quæ singulæ disciplinæ variis ipsarum

(1) De his omnibus vide præcipue Busz, *Die Reform*, p. 215-253 et p. 259-281.

cultoribus afferunt; ex fine autem ultimo in confirmationem Fidei, ad roborandos animos fidelium, in profectum et splendorem Ecclesiae. Inde, quoad institutionis docendique morem, ut Ecclesia doctrinam certam tuendam suscepit illique devovetur, unde sit novit et quo vadat, et quibusnam certis ab hominum arbitrio non pendentibus bonis illos instruat, ita Universitatum antiquarum tota ratio, praeter studium et defensionem doctrinae Catholicae, notam illam alicujus certi et firmi, quod singulorum magistrorum vel doctorum institutioni subesset, praese ferebat. Occasione clⁱ Möhler hujus rei exemplum vidimus, nempe singulis fere disciplinarum *praelectionibus* adhibitum certum aliquem auctorem, omnibus notum, cujus praestantia publice comperta erat. Sic catena quadam exteriori omnes singularum disciplinarum in singulis mentibus progressus veluti connectebantur, fundamenta unicuique jaeta erant quibus porro ipse superstrueret, neque summa libertas et spontanea docendi vis atque virtus, investigatio veritatis ejusque nova tuitio, inde pro quovis bono sanoque ingenio excluderentur. In protestanticis vero Universitatibus ex ipsius protestantici decreti natura omnia illa *positiva* fundamenta brevi evanuerunt, unusquisque sibi suum proprium *systema* quaesivit atque extruxit, gloriam in eo reponens et inde quaerens, quod suo novoque ordine ac more res consideraret atque diserneret: *subjectivismus* absolutus ita invaluit, qui quam jejuna sit et jejuna vulgo proferat vix dici potest. In singulis vero disciplinis haec certi ac sibi constantis fundamenti abscissio mox ipsas disciplinae partes adorta est, neque quidquam in eis a protestando salvum ac incolume remansit. Primum igitur profundiorum ex separatione ab Ecclesia inter utriusque generis instituta discrimen est *positivi*, quod vocant, in catholicis quidem cultus, in protestanticis vero ruina.

Quod vero de scientia, idem de moribus dicito. Profecto turbas omnis generis in veteribus mediæ ævi Universitatibus, neque nimis raro, locum habuisse negari non potest. Attamen oculus, ut ita dicam, tam Universitatis quam Ecclesiæ his intendebat; multa instituta sub nomine bursarum ac collegiorum tam recipiendis ac alendis quam sub certa disciplina Religionis, morum et scientiarum continendis et ratione aliqua altiori colendis scholaribus destinabantur. Innumeræ mentis exercitationes, ipsæque acerrimæ, ingenii aciem, animorum fervorem ac studium excitantes, tum rationis vigorem, tum mentis in scientiis occupationem, tum altiorum nobiliorumque bonorum amorem ipsamque animi disciplinam mire fovebant. Omnia fere hæc a protestanticis Universitatibus abierunt. Absolutam veluti libertatem pro summo earum ac studentium juvenum dogmate assumptam ex ipsis Rotteck et Welcker vidimus (1).

Aliud intime cum rebus novis cohærens discrimen et ex ipsa defectione ab Ecclesia proveniens illud erat, quod gradus et honores academici auctoritate Apostolica in Catholicis Universitatibus renuntiati ubique vigeabant, et jus docendi *hic et ubique* ex vi propria conferebant (2), dum in protestanticis Universitatibus ejusmodi vis illis omnino deerat. Verum quidem est varios protestanticos principes vel oppidorum magistratus, quo quam melius possent huic inopiæ mederentur, Imperatorem adiisse, qui erectione Universitatis et graduum collatione concessa universalem vim ipse illis conciliaret, variasque tali modo fundatas fuisse protestan-

(1) Cf. p. 143 ss.

(2) Quoad limites huic juris exercitio per jus *nostrificandi* serius introductos, vidimus ejusmodi morem non negasse doctoris docendi auctoritatem, sed ut illam exerceat aliquam veluti adoptionis et satisfactionis in sinu aliarum Universitatum solemnitatem præfixisse. Cf. dicta p. 8 et 9.

ticas Universitates. Ejusmodi tamen auctoritate imperatoris vel ex ejus concessione facta graduum collatio tum intra solum protestanticarum Universitatum sinum valere poterat neque extra Germaniæ limites extendi, tum ulteriorem jam gressum constituit ad istam libertatis auctoritatisque propriæ dejectionem, quæ Protestantium Universitates mox immittit.

Universitates Catholicæ, culmen institutorum doctrinæ ac disciplinæ destinatarum in Ecclesiæ ac Reipublicæ bonum occupantes, iis de quibus loquimur temporibus inaudito honoris, dignitatis et auctoritatis loco habebantur in societate tam ecclesiastica quam civili. In publicis utriusque negotiis, in intricatioribus earum quæstionibus modo vere publico consulebantur a Conciliis, Romanis Pontificibus, regibus principibusque, consultæ vero sententias suas dabant; Conciliis quinimmo frequentissime participabant illisque usu quodam ac consuetudine earum doctores crebri intererant, cum negotiorum pertractandorum ac discutendorum non exiguo pondere. In patriæ vero angustiis et necessitatibus primas sæpe consilii, immo intercessionis partes gerebant. Hæc vero quoque pro ecclesiasticis quidem negotiis ex ipsa rerum natura, pro civilibus autem ex depressa quam mox videbimus protestanticarum Universitatum conditione evanuerunt. Hoc igitur discrimen aliud ac satis sane magnum est Universitates protestanticas a veteribus institutis Catholicis sejungens.

Hinc proditur alia differentiæ ratio. Exemplo Universitatis Lovaniensis constitit, quanta in omnes res rationesque suas auctoritate et libertate Universitates instructæ essent. Huic vero rerum statui Ecclesia vel maxime favit. Ipsi vidimus pro Alma Matre Lovaniensi Martinum V pontificem maximum ducem Brabantiæ fere cogere debuisse ut juris-

dictione sua in Rectorem Universitatis transferenda cederet. Quum autem duo secula, quæ pseudo-Reformationi antecesserant, turbis religiosis plena fuissent, et Universitates circa has componendas omnia, immo aliquando nimia vel non satis sana studia contulissent, e probato hoc in Ecclesiam animo, ex assumptis cum tanto ardore, non sine insigni auctoritatis pondere, etiam erga principes ejusmodi partibus, ipsa illarum publica vis et auctoritas, locus honoris et potestatis quo in republica habebantur, non parum auctus est. Mox autem invaluit illa pseudo-Reformatio. Universitates tota sua constitutione et vi Ecclesiæ studium ac devotionem præ se ferebant. Illarum aliunde, ut dictum est, maxima in civitate erat auctoritas. Nulla igitur machinatio, nulla vis, nullus dolus, quin tentari deberet ad illas in partes Reformationis tum trahendas tum, eo adductas, secure servandas. Inde jura illarum quo ipsæ vincerentur conculcata, quo vincirentur sublata maximam partem sunt (1). Ipsi quidem Rotteck et Welcker nos docere curaverunt de omnis generis propriæ libertatis egestate qua laborent Universitates Protestantium. Ecclesia erga Universitates se gesserat matrem filiarum maturarum, respublica post invalescentem protestantismum puellularum novercam.

Post protestantismum invalescentem, inquam; non simpliciter enim talis rerum eventus de protestanticis rebus publicis solis affirmandus esset. Contrafacta Fidei unitate ac communi populorum Christianorum publico vinculo, potestas civilis in pluribus regnis se ipsam esse unicam, quæ existeret, potestatem rata est, nec quidquam sive supra sive infra se respexit. Dirus ille *Cæsarismus* invaluit, ipsius *Cæsaropapismi* in protestanticis fere omnino, in catholicis

(1) Cf. dicta capite I, p. 11 seqq.

pro gravissimis rerum momentis rationem induens. Dulcem quem credebant auctoritatis absolutæ ac effrenæ fructum, turbis et bellis multiplicibus adjuti, exemplo protestanticorum catholici principes sub specie doctrinæ de omni potestate a Deo descendente falso prorsus acceptæ certatim carpserunt. Hi autem qui se putarunt quoad omnia ista sibi arrepta jura ex Dei gratia principes, nil amplius curaverunt quam Christi sponsam alligare, ipsiusque auctoritatem in cuncta instituta in regno existentia, ne hæc veteris libertatis aliquam memoriam illiusve resumendæ desiderium revocarent, destruere. De his quoque auctores nostri præclare disserunt; luculenter vero rursum inde efficitur quod in catholicis istis regnis non propter sed contra Ecclesiam totamque Ecclesiæ mentem ejusmodi Universitatum libertas et sui potestas sublata fuerit, nempe ex aliquo de illimitata auctoritate publica principio quod non nisi hæresis vel schisma in mundum a gentilitate liberatum denuo inducere potuerunt.

Universitates ab Ecclesia avulsæ illico characterem piarum causarum exuerunt, qui permultis modo aliquo principali, instituto scilicet ipsi, — pro remissione peccatorum, pro salute æterna consequenda, pro pace majorum fundato, — tributus fuerat, in compluribus vero per peculiare fundationes, bursas, collegia obtinebat. Solemnitates vero ac usus religiosi, qui omnes vincula erant cum Ecclesia, omnes vel abierunt vel naturam prorsus mutaverunt.

Tandem ex illa certa firmaque Ecclesiæ indole auctores nostri, neque injuria, deducunt, eam societatum ac nationum, quæ ejus culturam receperunt et moribus exprimunt, certis quibusdam altioribusque finibus certum quoque ac firmum exterius, quo solidentur ac securi subsistant, fundamentum præstare: Universitates catholicæ certa bona eorumque redditus possidebant, quos libere administrabant,

positivam sic in externis quoque rationem ac naturam recipientes.

Qui discrimina ex auctorum nostrorum relata et explicata sententia Universitates vel protestanticas vel ab Ecclesia delapsas a vere catholicis discernentia sedulo considerat, is ipsum earum profundius momentum ad ima totius instituti fundamenta referri absque labore perspiciet. Et revera, quando iidem scriptores hoc vere propriæ Universitatum indolis argumentum enucleandum suscipiunt, omnem earum vim, ultimum, nobilissimum ac vere proprium earum finem, immo rationem sub qua recte ac pleno jure Universitates dici queant, cum qua vel stent vel decident atque labantur, — hæc igitur omnia reposita esse in ipsarum vere religiosa mente docent, in intima et piissima ipsarum cum Ecclesia unione et in hanc obsequio.

Religiosum ejusmodi Universitatum characterem ut ostendant, instant argumentis a rerum natura et ratione petitis, et a modo quo res ab ipsis principibus secularibus populisque consideratæ fuerunt; toti sunt in demonstrando per multiplicia ac mutua inter Ecclesiam et Universitates vices, studia et obsequia Ecclesiæ illas ut originem, ita splendorem suum ac vigorem debere; ab Universitatibus vero, potestate aliqua extera ab ipsa non avulsis, Ecclesiam animi devotissimi pignora et fructus incessanter accepisse.

Qua quidem in re rursum Almæ Matris Lovaniensis insigne exemplum occurrit.

Universitatem a Summis Pontificibus fundatam, ab ipsis principibusque libertate summa et privilegiis donatam, auctam præterea (1) diversis domibus vel suis vel in ipsius corpus susceptis, vidimus veluti arborem plantatam secus

(1) Cf. p. 143 seqq.

decursus aquarum, radices immittentem in omnes venas et fundos soli Ecclesiae, haurientem ibi validum aequae ac uberem omnis generis succum e quovis modo Fidei consono considerandi atque tractandi doctrinam et disciplinam, distribuentemque rursus fructus scientiae in vitam et robur intellectus hominum tam terrestris quam aeterni.

Neque amica solum Religioni et Ecclesiae Universitas Lovaniensis erat, sed vere filia. Vidimus jusjurandum Fidei cunctis et singulis suis membris, ultra etiam quam Concilium Tridentinum et Romani Pontifices praescripserant, Universitatem imposuisse. Vidimus ab ipsis haereseos Protestantium initiis Fidei professionis, haeresum detestationis, non absque multorum discipulorum facienda jactura, membris suis omnibus, ut membra manere possent, necessitatem ab Universitate fuisse factam.

Quaelibet alacritas disputationum exercitiorumque scholasticorum aliorumve in variis Facultatibus, quantalibet libertas omni generi sententiarum ibi, aliarum Universitatum more, viguerit, iteratis vicibus et strictissime cautum vidimus ne quidquam quod Fidem vel remote offenderet sive in lectionibus sive in disputationibus proponeretur.

Sacra sua solemnia habebat tota Universitas, tam invocando Dei auxilio ac faustis omnibus inchoando studiorum annuo curriculo, quam pie deprecando pro pace membrorum suorum vel benefactorum vita functorum.

Sed religiosam ejusmodi notam, quam suam agnovit institutisque suis indidit Alma Mater Lovaniensis, fide sollicitudineque vere condignis tota sua in negotiis omnibus, in quibus partes aliquae Ecclesiae Religionique erant, agendi ratione praeferrere voluit. Sic ad Concilium Basiliense vocata, legitimum illud adiit, mox vero conciliabulum effectum, nullis mota precibus vel injunctionibus, fidei Petri fidelis,

dereliquit, neque ut rursus adiret induci potuit. Quæ vero præclaræ Lovaniensium fuerint in sacro Concilio Tridentino partes, quanto honore, quanta amicitia ibi fuerint recepti ac tractati, quanto domus Dei zelo, quanta doctrinæ copia, quanto in faustam rerum tractationem, canonum decretorumque definitionem tum pondere tum successu emicuerint, post Ill. de Ram longioribus verbis ut efferam superfluum videri posset (1). Ut vero illius decreta fideliter in Belgio servarentur vigili cura et ipsi effecerunt.

Quod vero Ecclesia testimonium dedit, id vel ab hæreticis ipsis non defuit.

Henricus VIII, tum minis tum auro diversissimas terræ Europæ Universitates eo adducere conatus ut matrimonium cum Catharina contractum irritum decernerent, Lovaniensem ne precibus quidem adire ausus est. Lutherus vero quam de illa habuerit animi persuasionem, et quantum senserit Lovaniensium auctoritatem dogmatum suorum propagationi se infensissimam habuisse et porro habiturum, omni turpissimoque conviciorum genere Doctores Lovanienses cumulans patefecit. Neque immerito eos sibi timendos credidit. Vix enim enata hæresi, doctores Lovanienses certis luculentisque emissis XXXII articulis contra ista dogmata Fidem orthodoxam asseruerunt; libros autem qui legentibus Fidei periculum inferrent indice quodam notavit Universitas et proscripsit; maxima solertia Scripturæ sacræ libros tum græca, tum latina, tum vulgari lingua, ab hæreticorum adulteratione vindicatos edidit; jusjurandum vero membris

(1) *Mémoire sur la part que le clergé de Belgique et spécialement les docteurs de l'Université de Louvain ont prise au Concile de Trente.* Bruxelles, 1841, in-4°. Ceterum circa singula fere nunc vix tangenda Lovaniensium Fidei argumenta in diversis ab eodem Ill. auctore conscriptis peculiaribus dissertationibus longe plura reperies.

suis omnibus de detestanda Lutheri aliorumque hæresi, de tenenda Fide Catholica impositum supra jam retulimus.

Sed quum Fidei Ecclesiæque res agebatur, non in hostem solum, sed in sinu quoque suo Universitas Lovaniensis magni fortisque animi exhibuit exemplum. Vir ceterum tam moribus et pietate quam eruditione præstans, Michael Baius aliquas propositiones emiserat quæ multorum animos sibi conciliaverant. Universitatis doctores varii ab illis non abhorruerant, illas immo amplectebantur. At loquitur sensu contrario Summus Pontifex, veritatis per Christum arbiter; et tota Universitas ipseque Baius, quum tamen non parum mentes antea fuissent exagitatae resque perquam publica et conspicua facta, suum faciunt Pontificis Romani iudicium.

Similiter ad hæresim quod spectat Jansenianam, licet plures, alicujus speciei fallacia inducti, Lovanii illius incubula sibi effinxerint, Catholici obedientissimique Sedi Apostolicæ studii Lovanienses argumenta præbere non destiterunt. Facultas theologica inter tot vices procellasque
 « iteratis declarationibus debitam Sedi Apostolicæ reveren-
 » tiam testata est; aberrantes a recto tramite in derelictam
 » patrum viam reducere studuit; parum firmos salutari
 » dextra sustinuit; pervicaces sinu suo ejecit (1). »

Morum rectorum studiosissima, eadem Facultas propositiones aliquas laxiores sibi visas, jamque nimis per regnum serpentes, legatis Romam missis Sedis Apostolicæ iudicio detulit, ibique legatis rem quæ non leves offerebat difficultates optime gerentibus, proscribi vidit.

Josephi II Imperatoris infaustis remque sacram omnino evertere minantibus conatibus adeo restitit, ejusque decretis religiosa omnia jura suffodientibus eam firmitatem fidem-

(1) Ill. de Ram, *De laudibus quibus veteres Lovaniensium Theologi efferrî possunt*. Lovan. 1847.

que opposuit, ut nonnisi magistris fere omnibus e cathedra ejectis dispersisque, novis vero extra omnem ordinem et jus illis suffectis, novas suas doctrinas urgere, idque brevissimo tantum tempore, Imperator potuerit.

Reipublicæ vero Gallicanæ ipsiusque magistratuum scelestis in evertendam Religionem Catholicam ausibus et edictis Universitas tam invicta animi fortitudine, quantum exstitit, Catholicam alta voce profitendo Fidem, mentem imperterritam opposuit, ut præclara illa verba, quibus de hisce in sinu ejus dissertum fuisse legimus, uti speculum totius ipsius sentiendi agendique rationis præluceant: „ Et, „ ubi sanorum semel principiorum limites transgressi, in „ hac perversa connivendi via pedem trementes tulimus, „ ubi hærebimus, et in quæ dedecora non deferemur? Si „ itaque pereundum est, pereamus stantes pro sancta fide „ nostra, pro moribus antiquis, probis, christianis. Hæc „ posthuma etiam gloria Universitatis tumulum ornet, non „ sua ignavia, sed suorum fideique hostium ictibus ruptam „ non flexam concidisse. „

Hanc Ecclesiæ per omnia addictam mentem Ill. de Ram expendens, illiusque roboris ac virtutis rationem requirens, in constantissimis devotissimisque in Sedem Petri studio et obedientia jure merito reponit. Quodnam illud studium, quænam illa fuerit persuasio ex ea etiam obligatione colligitur quam, vix vulgata declaratione cleri Gallicani anni 1682, quisque in strictum Facultatis theologicæ collegium assumendus Regens prius ex theologorum decreto inire astrictus erat: se nempe traditurum ac propugnaturum priscam scholæ suæ doctrinam, quæ Romanum Pontificem falli nescium et Concilio Œcumenico superiorem declarabat.

De Universitatis Lovaniensis in publica negotia actione nonnisi pauca verba faciemus. Imprimis quidem indicamus

publicum illum ipsius ipsiusque studentium animum, quo, variis occurrentibus bellorum periculis arma rapientes se patriæ urbisque saluti cives academici Lovanienses impenderunt. Sed et in maximi momenti pacis negotiis consultam respondentem, immo pacantem aliquando Universitatem invenimus. Sic *Pacificationem Gandavensem* Fidei non adversari a Lovaniensibus cautum habere voluit, in mediis seculi XVI angustiis, novus Belgii Gubernator Johannes Austriacus; alia aliis temporibus Universitas præstitit, immo, nemine jubente, rogante nemine, aliquando pro bono patriæ proprio motu periculi plenum ipsa sponte suscepit negotium (1).

Hoc itaque capite, sicut et capite III, varios auctores diversa profecto ab invicem circa studiorum Universitates, illarum indolem verumque proprii illarum finis ac roboris fundamentum sentientes interrogavimus, et pro parte in iudicii examen adduximus.

Resecatis tamen iis quæ ad rem principaliorem vi sua minus conducunt, si attento quis animo cuncta lustret, rationem sibi reddere studens unde tandem desumendus sit diversus rerum considerandarum modus, præter clⁱ Möhler omnino ab his separatam paulloque longius jam tractatam contemplationem, quæstionis caput in assumpto vel religioso vel rationis et libertatis absolutæ momento repositum deprehenditur. Hoc igitur omnium jam gravissimum argumentum capite ultimo pertractandum assumamus.

(1) De actis ab ipsa pro impetranda a Philippo II Ducis Albani revocatione, vid. inter ceteros Ill. de Ram, orat. laud.